

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Byta roller eller bryta roller
- bilderböcker ur ett genusperspektiv

Susanna Bothén och Elenor Vennström

Kurs: LAU 370
Handledare: Niklas Hansson
Examinator: Bengt Jacobsson
Rapportnummer: VT-09-1030-15

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Byta roller eller bryta roller – bilderböcker ur ett genusperspektiv

Författare: Susanna Bothén och Elenor Vennström

Termin och år: Vårterminen 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Bengt Jacobsson

Rapportnummer: VT-09-1030-15

Nyckelord: Genus, könsroller, litteraturanalys, bilderböcker, normer

Sammanfattning:

Bakgrund: Genus är något som påverkar hela vårt samhälle i alla aspekter och situationer. Som lärare bör man vara medveten om den genusordning som finns och tillsammans med sina elever ifrågasätta och diskutera den. Därmed anser vi att temat genus är något man bör uppmärksamma och ständigt arbeta med i skolan. Då vi läste kursen mångkulturell pedagogik tillsammans våren 2008 så diskuterades genusperspektivet i barnlitteratur. Vi fann detta intressant och det stod då klart för oss att vi ville arbeta med genusperspektivet i barnlitteratur i vår c-uppsats.

Syfte: Syftet är att belysa hur pojkar och flickor framställs i samtida bilderböcker som sägs vara skrivna ur ett så kallat genusperspektiv. Våra problemformuleringar är följande, - Hur framställs pojkar och flickor i de bilderböcker vi valt att undersöka? - Bryts de traditionella könsrollerna eller kan konsekvensen bli att könsrollerna förstärks?

Metod: Utifrån de fyra bilderböcker som valts ut, *Kenta och barbisarna*, *Sandalerna*, *Så gör prinsessor* och *Händig Hanna lagar pappa*, har vi i denna uppsats, genom att använda oss av metoden kvalitativ textanalys, undersökt bland annat genusordning, normer och könsroller i dessa bilderböcker.

Resultat: Ett viktigt resultat i studien är att även om dessa bilderböcker sägs vara skrivna utifrån ett genusperspektiv så anser vi att könsrollerna faktiskt förstärks. Flickor och pojkar framställs utifrån de stereotypiska förväntningar och föreställningar som finns om könen.

Förord

I denna studie undersöker vi bilderböcker som sägs vara skrivna ur ett genusperspektiv. Vi vill se hur pojkar och flickor framställs och kanske ge ett nytt perspektiv på dessa böcker. Dessutom vill vi påtala vikten att reflektera över det vi läser för våra barn.

Under resans gång har arbetet delats upp oss emellan för att emellanåt träffas, diskutera, reflektera, ändra och skapa tillsammans. Vi tackar MSN Messengers, Hotmail och Facebook som har gjort det möjligt för oss att kommunicera via nätet. Tack också Niklas Hansson, vår handledare som vart vårt bollplank när det gäller att framställa denna uppsats. Sist men inte minst vill vi passa på att tacka våra familjer som ställt upp och gett oss tid till att skriva så mycket som möjligt och att dem stått ut med oss under denna tid.

Tack!

Innehåll

1. Inledning.....	6
1.1. Bakgrund	6
2. Syfte och problemformulering	6
3. Den svenska moderna bilderbokens historik.....	7
4. Teoretisk anknytning.....	8
4.1. Vad är barnlitteratur?	9
4.2. Vad är en bilderbok?	9
4.2.1. Bilderbokens uppbyggnad.....	10
4.3. Vad är genus?.....	11
4.3.1. Genusordning	12
4.4. Genus i bilderboken	13
4.5. Begrepp	14
4.6. Manligt och kvinnligt	14
5. Design, metoder och tillvägagångssätt.....	15
5.1. Metod	15
5.2. Urval.....	16
5.3. Reliabilitet, validitet och generalitet	16
5.4. Begränsningar och avgränsningar	17
6. Resultatredovisning	18
6.1. Analys av bilderböcker.....	18
6.1.1. Kenta och barbisarna.....	18
6.1.2. Sandalerna	21
6.1.3. Så gör prinsessor	24
6.1.4. Händiga Hanna lagar pappa	26
7. Didaktisk reflektion.....	29
7.1. Litteraturens betydelse för barn ur ett genusperspektiv	29
7.2. Att läsa bilderböcker för barn.....	30
7.3. Boksamtalet.....	31
7.4. Tips på undervisning	32
7.5. Att arbeta med bilderböcker i förskolan ur ett genusperspektiv	33
7.6. Genus i förskolan - Förskolans ansvar	34
8. Slutdiskussion.....	34
8.1. Hur framställs pojkar och flickor i de bilderböcker vi valt att undersöka?.....	35
8.2. Bryts de traditionella könsrollerna eller kan konsekvensen bli att könsrollerna förstärks?	36
8.3. Framtida forskning	36
9. Källförteckning.....	37
9.1. Otryckta källor – internetadresser	38

1. Inledning

1.1. Bakgrund

I denna uppsats undersöker vi hur pojkar och flickor framställs i böcker som sägs ha ”genuskoll” och moderna könsroller. Vi har valt att utgå ifrån och analysera fyra bilderböcker som presenteras som sådana böcker av de aktuella förlagen, medier och bibliotekspersonal. Vidare kommer vi att belysa och försöka definiera de begrepp vi använder oss utav i denna uppsats. Dessutom kommer en del av uppsatsen vara en didaktisk reflektion där vi diskuterar och ger konkreta förslag hur man kan arbeta med litteratur i skolan.

Eftersom man aldrig, enligt vår åsikt, kan vara objektiv vill vi presentera våra bakgrunder, som studenter på lärarprogrammet, då vi är medvetna om att dem kommer att påverka resultatet och innehållet av denna uppsats. Som inriktning har Elenor Vennström läst natur och samhälle i ett lokalt och globalt perspektiv och är alltså inriktad mot grundskolans tidigare åldrar. Elenor har som specialisering läst engelska, matematik, mångkulturell pedagogik, barns rättigheter, svenska och konflikthantering. Då Elenor har studerat engelska så har hon en del erfarenhet av att genomföra litteraturanalyser. Susanna Bothén har läst skapande verksamhet för yngre åldrar som inriktning och drama, svenska, matematik, mångkulturell pedagogik samt konflikthantering som specialisering. Även Susanna är inriktad mot skolans yngre åldrar.

Vi läste kursen mångkulturell pedagogik tillsammans våren 2008. I kursen diskuterades genusperspektivet i barnlitteratur, något som intresserade oss båda. Det stod då klart för oss att vi ville arbeta med detta i vår c-uppsats. Då vi i inledningen av vårt uppsatsarbete tittade på bilderböcker som sa sig vara skrivna ur ett genusperspektiv hittade vi intressanta motsägelser och därav föddes idén till temat av uppsatsen. Det finns olika perspektiv att läsa, analysera och tolka de bilderböcker vi valt att granska. Dock har vi valt i denna uppsats att fokusera på just genus. Vidare, barn lär i samspel med vuxna och andra barn. Det är vuxna som sätter normer, ideal och som skapar stereotypa könsroller och bibehåller de befintliga rollerna genom att förmedla dem till barnen.¹

I läroplanen för förskolan, Lpfö-98, står det att verksamheten ska präglas av demokratiska värden. Flickor och pojkar ska behandlas lika och traditionella könsroller där stereotypa könsroller förekommer ska upphöra att existera.

”På sistone har det kommit en hel del böcker som handlar om kaxiga tjejer, men det är lika viktigt att visa killar att det är okej att vara mjuk. Det handlar om att ge barnen en bred bas att stå på.”² säger Pamela von Sabljar i en artikel publicerad i aftonbladet som handlar om nyskriven genislitteratur för barn. Böckerna skildrar könsroller som byts men bryts mönstret, frågar vi oss.

2. Syfte och problemformulering

Syftet med vår uppsats är att belysa hur pojkar och flickor framställs i samtida bilderböcker som sägs vara skrivna ur ett så kallat genusperspektiv. Genom litteraturanalyser av de

¹ Samuelsson Pramling, Ingrid, Sonja Sheridan (1999), *Lärandets grogrund*, Lund: Studentlitteratur, s: 58

² <http://www.aftonbladet.se/wendela/barn/article857125.ab> 2009-04-29

bilderböcker vi valt att använda försöker vi med ett kritiskt förhållningssätt även att analysera hur böckerna kan tolkas på olika sätt. Frågeställningar är således följande:

- Hur framställs pojkar och flickor i de bilderböcker vi valt att undersöka?
- Bryts de traditionella könsrollerna eller kan konsekvensen bli att könsrollerna förstärks?

3. Den svenska moderna bilderbokens historik

Eftersom vi har valt att analysera fem bilderböcker i vår uppsats som är skrivna i nutid så har vi gjort ett medvetet val att fokusera på historiken på den så kallade moderna bilderboken, alltså med början av slutet av 1800-talet. Dessutom för att avgränsa historiken ytterligare så har vi valt att sammanfatta enbart den svenska bilderbokens historia. Den typen av bilderböcker, se tidigare beskrivningar, vi har idag är ett modernt fenomen. Med det menar vi att bilderboken som dess nutida beskrivning formades i slutet av 1800-talet - början av 1900-talet. Rhedin anser att det har utvecklats till en slags tradition att definiera en skolbok från 1600-talet som utgångspunkt för bilderboken. Hon ifrågasätter dock detta då hon menar att det finns stora skillnader mellan en bilderbok från 1600-talet och vad som definieras vara en bilderbok idag. Ingrid Nettervik menar att en viktig skillnad mellan de bilderböcker, vi valt att kalla de äldre bilderböckerna, och de moderna bilderböckerna är underhållningsaspekten. Kåreland m fl. skriver att de första bilderböckerna som utgavs på 1600-talet användes främst i undervisningssyfte då de hade en uppfostrande roll. Eftersom kyrkan fortfarande hade en stark ställning i samhället så innehöll böckerna religiösa och moraliska perspektiv. Detta förändrades under 1800-talets slut då man började skriva på ett mer roande sätt för barn och fokus låg mer på fantasifulle sagor.³

Sveriges första bilderbok, enligt Kåreland m fl., var '*En liten bilderbok för barn*'⁴ som utgavs år 1825, men det är först på 1850-talet som bilderboken blev en slags beteckning. Mot slutet av 1800-talet hade de flesta länderna i västvärlden en egen produktion av bilderböcker. Innan dess så exporterades och översattes böcker främst från England och Tyskland. Barnbokens så kallade blomstringstid sägs vara 1900-talet och särskilt då efter andra världskrigets slut 1945. En kvinna vid namn Ellen Key gav år 1900 ut sin bok *Barnets århundrade*. Key ansåg, vilket bland annat poängterades i boken, att alla barn, oavsett samhällsklass, hade rätt till en bra barndom. Hon syftade troligtvis till att många barn fick börja arbeta tidigt eftersom de var en billig arbetskraft. Ett exempel på att denna förändrade syn på barn som skedde under skiftet 1800- och 1900-talet är att barnbiblioteket Saga tillkom, år 1899. Dess syfte var att kunna erbjuda alla barn billig och bra litteratur. Alltså blev härmed böcker för barn mer tillgängligt och dessutom för alla samhällsklasser. På grund av den förändrade synen på barnet som självständig individ och för att det blev en viktig inkomstkälla för konstnärer att illustrera barnböcker så kom bilderboksmarknaden att öka markant.⁵

Enligt Rhedin kunde man skönja att bilderboken vid slutet av 1800-talet förändrades. Bilderboken hade blivit så kallad bimedial, vilket innebar att bilderna fick en ny roll i berättandet. Rhedin poängterar även att detta är en av flera skillnader mellan de så kallade äldre bilderböckerna och vår tids bilderbok. Alltså, vår tids bilderbok var ett bimedialt fenomen redan från början.⁶

³ Kåreland, 1985: 31

⁴ Kåreland, 1985: 20

⁵ Kåreland, 1985: 46ff

⁶ Rhedin, 1992: 49ff

Den kända barnboksillustratören Jenny Nyström utgav år 1882 sin bok *Barnkammarens bok*. Detta var den första bilderbok av en svensk konstnär som producerats i Sverige. En annan kvinna, Otilia Adelborg, var även ett stort namn under denna tid och i detta sammanhang. Adelborgs bok *Barnens julbok för mamma och småttingarne* utkom år 1885. Enligt Nettervik så var dock Elsa Beskow det största namnet under 1900-talets första hälft. Hon debuterade år 1897 med boken *Sagan om den lilla, lilla gumman*.⁷

Vidare, under tiden från 1800-talets slut och till 1900-talets första hälft kan vi enligt Kristin Hallberg⁸ se hur bilderboken blir mer nyanserad vad det gäller illustrationer av miljön. Hallberg beskriver exempelvis att bilderna blir mer detaljerade nästintill minutiöst skildrade. Som ett exempel på detta nämner hon bilderboken *Kanaljen i seraljen* som är skriven av Lennart Hellsing. En av 1950-talets stora debutanter inom bilderboken, förutom Astrid Lindgren som känns enligt vår mening självklar att nämnas i denna kontext, är Inger och Lasse Sandberg. 1953 utgavs deras första bok *Fåret Ulrik får medalj*. Deras böcker skiljde sig från tidigare bilderböcker främst i ett ”suveränt ointresse för ett realistiskt rumsligt perspektiv”⁹ dessutom menar Hallberg att Sandberg lade fokus på den ”berättande tydligheten”¹⁰ i bilderna. Vidare beskriver hon att han går nära ”berättelsens kärna, ringar in den och visar fram dess centrum ur barnets perspektiv.”¹¹ Inger och Lasse Sandberg gav ut ett flertal böcker under både 1960- och 1970-talet. Nettervik skriver att under denna tid lades fokus på orättvisor i världen vilket speglades i den barnlitteratur som skrevs. Böckerna handlade exempelvis om höghusbarn, barn på dagis, barn med skilda föräldrar, invandrarbarn och u-landsbarn.¹²

Under 1980-talet så förändrades synen på barn, eller snarare så kom de så kallade ”osynliga barnen”¹³ fram i ljuset. Man kan säga att det antogs en slags aspekt att livet och i denna kontext då barndomen inte alltid är positivt utan det finns även negativa situationer och perioder. Vuxna porträtteras som mer mänskliga, det vill säga att de inte längre alltid kan och vet bäst i alla situationer, och att även dem gör misstag. Böckerna under denna tid undviker inte, enligt Hallberg, ämnen som kan verka komplicerade och eller känsliga.¹⁴

Den utveckling som bilderboken genomgått de senaste decennierna är svårt att ge en bra bild av, enligt Kåreland m fl. De menar att man enbart kan påvisa generella tendenser. De har skrivit följande om detta:

”Det uppstod speciella bilderboksserier, seriealbumet kom för att stanna, samarbetet med utländska förlag om samtryck blev allt vanligare och många nya författare och konstnärer, av vilka några enbart ägnar sig åt bilderböcker, uppträdde på arenan.”¹⁵

4. Teoretisk anknytning

Då vi undersöker böcker i en kategori många beskriver som barnlitteratur så bör vi veta och definiera vad det egentligen är. Vidare i detta avsnitt belyser vi vilka specifika drag som

⁷ Rhedin, 1992: 66-67

⁸ Hallberg, Kristin (1991), "Det moderna rummet" i Edström, Vivi (red), *Vår moderna bilderbok*, (s: 71-154) Stockholm: Rabén & Sjögren

⁹ Hallberg, 1991: 73

¹⁰ Hallberg, 1991: 73

¹¹ Hallberg, 1991: 73

¹² Nettervik, 1998: 178

¹³ Rhedin, Ulla (1991), "Resan i barndomen" i Edström, Vivi (red), *Vår moderna bilderbok*, (s: 182) Stockholm: Rabén & Sjögren

¹⁴ Hallberg, 1991: 71f

¹⁵ Kåreland, 1985: 62

utmärker en bilderbok . Eftersom vi valt att analysera fyra bilderböcker som är skrivna i nutid så vill vi ge en historisk bakgrund till just de böcker som ligger till grund för våra bilderböcker idag, alltså den moderna svenska bilderboken historia. I denna uppsats har vi valt att analysera bilderböckerna ur ett genusperspektiv därför vill vi här lyfta och definiera det komplexa begreppet genus och vad genusordning är och innebär. Dessutom vill vi presentera en lista över olika begrepp som förekommer i denna uppsats.

4.1. Vad är barnlitteratur?

Enligt Maria Nikolajeva som är professor i litteraturvetenskap, docent i barnlitteraturforskning och författare av bland annat boken *Barnbokens byggklossar* är det komplext att definiera vad barnlitteratur är. Hon menar att barnlitteratur inte är en egen genre, alltså en utpekad typ av böcker som har ”tydliga, definierbara återkommande drag.”¹⁶ Vidare definieras den inte heller av dess läsare eller av litteraturens huvudpersoner. Även Ingrid Nettervik, universitetslektor i svenska, som har skrivit boken *I barnbokens värld* har liknande argument då hon menar att en barnbok inte avser böcker som är ”skrivna av barn, utan böcker skrivna för barn och ungdom.”¹⁷

Den definition som Nikolajeva arbetar efter är även den definition vi valt att utgå ifrån i uppsatsen; ”Med barnlitteratur menar jag litteratur skriven, publicerad, marknadsförd och behandlad av experter med barn som dess huvudsakliga publik.”¹⁸ Med barn menar Nikolajeva och även vi den definition som används av FN, alltså ”människor mellan 0 och 18 år.”¹⁹

4.2. Vad är en bilderbok?

Det finns enligt vår uppfattning en mängd olika definitioner av vad som definieras att vara en bilderbok. Lena Kåreland och Barbro Werkmäster har i sin bok *Möte med bilderboken* 1985 tagit upp några olika sätt som används för att definiera en bilderbok; mängden bilder, läsförståelse och förlagsbeteckning. Med andra ord kan en bilderbok, enligt bilderboksforskaren Kristin Hallberg, bland annat definieras av att det är ”en eller flera bilder på varje uppslag”²⁰, enligt barnboksforskaren Torben Gregersen, så är det ”en rikt illustrerad bok, där bilderna är ett stöd för läsoplevelsen,”²¹ och att man kan ”låta förlaget och därmed förmodligen även upphovsmännen stå för den”²², alltså att boken är en bilderbok.

Vidare, litteraturvetaren Ulla Rhedin, *Bilderboken på väg mot en teori* 1992, beskriver en bilderbok följande – ”en bok av begränsat omfång som i skönlitterärt syfte vill berätta en historia genom en kombination av text och bilder, så att det förekommer minst en bild per uppslag.”²³ Liknande beskrivning har Ingrid Nettervik ”En *bilderbok* är inte detsamma som en bok med bilder i, utan en bok där bilderna spelar en dominerande roll. I regel förekommer minst en stor bild per uppslag.”

Vi har valt, med stöd av de beskrivningar vi angett ovan, att använda följande definition av bilderboken: en bilderbok är en bok som har minst en bild per sida, är skriven för barn,

¹⁶ Nikolajeva, Maria (1998), *Barnbokens byggklossar*, Lund: Studentlitteratur, s: 11

¹⁷ Nettervik, Ingrid (2002), *I barnbokens värld*, Malmö: Gleerups utbildning AB, s: 9

¹⁸ Nikolajeva, 1998: 12

¹⁹ Nikolajeva, 1998: 12

²⁰ Kåreland, Lena, Barbro Werkmäster (1985), *Möte med bilderboken*, Malmö: Liber förlag s: 19

²¹ Kåreland, 1985: 19

²² Kåreland, Lena, Barbro Werkmäster (1985), *Möte med bilderboken*, Malmö: Liber förlag, s: 19

²³ Rhedin Ulla (1992), *Bilderboken på väg mot en teori*, Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB, s: 15

marknadsförd och behandlad av experter med barn som dess huvudsakliga publik, har en kombination av text och bilder som i ett skönlitterärt syfte vill berätta en historia.

4.2.1. Bilderbokens uppbyggnad

Om man tänker att det skulle vara enkelt att illustrera och författa en bilderbok så har vi efter att ha samlat information inför detta avsnitt förstått att så är inte fallet. Nikolajeva skriver bland annat om fördomar som finns om bilderböcker. Hon menar på att det är många som tror att bilderböcker är småbarnsböcker för den yngsta publiken vilket leder till en föreställning om att bilderboken skulle vara den enklaste formen av all barnlitteratur.²⁴

För att begränsa oss i denna kontext, dels då vår fokus inte ligger på just bilderbokens uppbyggnad och dels på att vi har ett begränsat utrymme att förhålla oss till i vår uppsats. Så har vi därför valt att fokusera på vissa delar som vi dessutom kommer att använda oss utav i vår analys, då skådade ur ett genusperspektiv. Vi är medvetna om att vårt val innebär enbart ett smakprov av bilderbokens komplexa uppbyggnad. Vi har även utgått från detta avsnitt då vi strukturerat vår analys av bilderböckerna.

Följande baseras på det som Agneta Edwards *Bilderbokens mångfald och möjligheter* 2008 och Maria Nikolajeva *Bilderbokens pusselbitar* 2000 har skrivit om bilderbokens uppbyggnad.

– Bokomslag

Det sägs, enligt vår erfarenhet, att en bild säger mer än tusen ord. Edwards understryker detta då hon menar att bilder påverkar oss kraftigt och ofördröjligen.²⁵ Det är även bland annat därför bilderna på bilderbokens omslag är så viktiga. Enligt Edwards tenderar vi nämligen att välja bort böcker på grund av att omslaget illustrerar något vi exempelvis inte känner igen eller som kanske avviker från det vi är vana vid.²⁶ Dessutom så kan berättelsen, enligt Nikolajeva, börja redan på omslaget och även försättsbladet kan innehålla viktig information om boken.²⁷

– Text

Om man ser närmare på texten i en bilderbok så är den speciell, bland annat på så sätt att det är viktigt att den fungerar första gången den läses.²⁸ Edwards menar att ”en bra högläsningstext är lättflytande och melodisk, man ska inte behöva öva för att läsa den bra”.²⁹ Vidare är det av vikt att välja ord med omsorg så att det exempelvis inte bryter den rytm som finns i texten. Texten ska enligt Edwards vara stimulerande ur ett språkligt perspektiv. För att konkretisera texten ytterligare så är även samspelet mellan bokstävernas ljud och ordens betydelse en aspekt att ta hänsyn till.³⁰ Dessutom, bokstäver som kan låta vassa exempelvis ”R och S och V”³¹ är bra att kombinera med ”mjukare bokstäver som L och

²⁴ Nikolajeva, Maria (2000), *Bilderbokens pusselbitar*, Lund: Studentlitteratur, s: 263

²⁵ Edwards, Agneta (2008), *Bilderbokens mångfald och möjligheter*, Stockholm: Natur och Kultur, s: 70

²⁶ Edwards, 2008: 70

²⁷ Nikolajeva, 2000: 65ff

²⁸ Edwards, 2008: 76

²⁹ Edwards, 2008: 76

³⁰ Edwards, 2008: 77

³¹ Edwards, 2008: 77

B och M”³² menar Edwards. Vidare beskriver hon även att en viktig faktor som har en stor betydelse för tillgängligheten av boken är ”textens *struktur och berättarmönster*”³³.

– Bild

Variationen hur text och bild interagerar i en bilderbok är, enligt Nikolajeva, enorm.³⁴ Ett exempel är när bild och text är så kallade symmetriska, alltså att de stämmer helt eller nästintill helt överens.³⁵ Det uppstår då en övertydlighet och effekten minskar menar Nikolajeva. Om orden i texten säger emot vad bilden visar kan detta verka förvirrande hos läsaren men det kan även skapa en effekt av ironi.³⁶ Nikolajeva skriver vidare om bildens komplexitet och hur man kan tolka olika bildsammansättningar. Exempelvis menar hon att genom att se vilka rumsliga positioner personerna på bilden har kan man utläsa, tolka, olika maktpositioner och även psykologiska relationer.³⁷ Ytterligare exempel som Nikolajeva tar upp är hur stora personerna är i förhållande till varandra och vilken placering i bilden dem har kan påvisa vilka attityder dem har till andra, en känsla eller en viss egenskap.³⁸ Oftast är bilderna i bilderböcker avbildande, så kallade ikoniska, Edwards menar att barn kan då utan hjälp av en vuxen ”läsa”, förstå, bilderna.³⁹

– Personskildring

Då man tittar på personerna, kan även vara djur osv., i handlingen så bör man enligt vår mening vara medveten om att det är enbart ens egna tolkningar som framkommer och att det aldrig kan ses som en sanning utan mer som ett perspektiv. Personskildring omfattar personens utseende och egenskaper på både ett fysiskt och psykiskt plan.⁴⁰ Detta innebär att man tittar på kläder, färger, attribut, hur dem rör sig, vilka inre egenskaper de har och även hur de agerar och reagerar situationer de är inblandade i.

– Miljöskildring

Handlingen i en bok utspelar sig i en miljö, bilderna, som fungerar antingen som bakgrund eller verkar interagerande.⁴¹ Miljön beskriver när och var, alltså tidsbegrepp och vart handlingen utspelar sig. Men enligt Edwards är miljön ”inte bara fysisk och geografisk omgivning utan handlar också om kulturell och social miljö.”⁴² Exempel på social och kulturell miljö kan enligt vår mening vara hemmet, området där man bor osv. Vidare kan miljön enligt Nikolajeva skapa atmosfär, bidra till personskildringen och vara en grundläggande del av handlingens utveckling.⁴³

4.3. Vad är genus?

För att definiera vad genus är behöver man, enligt vår mening, först förklara skillnaden mellan kön och genus. Orsaken till att vi framhäver detta är att vi anser att många blandar

³² Edwards, 2008: 77

³³ Edwards, 2008: 79

³⁴ Nikolajeva, 2000: 63ff

³⁵ Nikolajeva, 2000: 140

³⁶ Nikolajeva, 2000: 140

³⁷ Nikolajeva, 2000: 141

³⁸ Nikolajeva 2000: 141

³⁹ Edwards, 2008: 104

⁴⁰ Nikolajeva, 2000: 139

⁴¹ Edwards, 2008: 87-88

⁴² Edwards, s: 88

⁴³ Nikolajeva, 2000: 117f

ihop de två begreppen och/eller tror att de betyder samma sak. Dramapedagogen Magdalena T Granholm och genusvetaren Eva Helén har skrivit så här om saken och det är även så vi vill presentera skillnaden, ”Skillnaden mellan kön och genus är att kön är det biologiska könet medan genus är det sociala könet.”⁴⁴

Vi började vårt sökande vad genus är genom att slå upp ordet i *Bonniers svenska ordbok*⁴⁵ där står följande, ”kön, med tonvikt på sociala o. kulturella skillnader mellan män o. kvinnor snarare än biologiska”.⁴⁶ Vidare, enligt Kåreland är genus en social konstruktion. Hon menar att genus är en ständig process som ideligen skiftar och som skapas i interaktion mellan individen och dess omgivande miljö.⁴⁷ Förskolläraren och filosofie kandidaten Britta Olofsson har i sin bok *Modiga prinsessor & ömsinta killar*⁴⁸ med en ordlista på centrala begrepp i genuskunskap och där står följande om genus; ”Ett tämligen nytt begrepp som uppstod i början av 1980-talet och avser det sociala könet. Föreställningen att mäns och kvinnors skilda beteenden är en social konstruktion och inte kan härledas till biologiska skillnader. Istället spelar inlärningen med sina kulturella och sociala förväntningar en stor roll.”⁴⁹ Exempelvis vart man bor, uppfostran, habitus, omgivningen m.m. Ytterligare förklaring som Helén m fl tar upp är att ”[g]enus innebär hur människor formas och formar sig till man och kvinna och hur det avspeglar sig i samhället.”⁵⁰ I *Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* som är utarbetad av utbildningsdepartementet, delegationen för jämställdhet i förskolan, står följande om genus; ”[g]enus är de föreställningar, tolkningar, förväntningar och handlingar som förklarar vad flickor och pojkar, kvinnor och män, sägs vara i kraft av sitt kön. Genus är att göra skillnad där ingen skillnad finns.”⁵¹

Eftersom begreppet genus är komplext så har vi följaktligen och sammanfattningsvis valt att använda oss utav de förklaringar vi angivit ovan som definition av begreppet genus.

4.3.1. Genusordning

Då vi i denna uppsats studerar och analyserar genus och hur pojkar respektive flickor framställs i bilderböcker som sägs vara skrivna ur ett genusperspektiv, så bör vi enligt vår mening försöka förklara vad genusordningen är och hur den ser ut i vårt samhälle idag. Kåreland menar att det finns en föreställning om att mannen är det överordnade könet. Alltså, det finns en maktordning som baseras på vilka genitalier man föds med. Denna så kallade genusordning är enligt Kåreland, ”ett mer eller mindre tydligt mönster mellan kvinnligt och manligt, mellan sysslor och beteenden som kopplas till kvinnor respektive män.”⁵² Vidare

⁴⁴ Helén Eva, Magdalena T Granholm (2007), *På genusäventyr – metodbok för drama och genus i förskolan*, Stockholm: Natur och Kultur s: 6

⁴⁶ Malmström, Sten, Iréne Györki, Peter A. Sjögren (2002) *Bonniers svenska ordbok*, 2002, Åttonde upplagan, Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB, s: 194

⁴⁷ Kåreland, Lena (red.)(2005), *Modig och stark - eller ligga lågt – Skönlitteratur och genus i skola och förskola*, Stockholm: Natur och Kultur, s: 11

⁴⁸ Olofsson, Britta (2007), *Modiga prinsessor och ömsinta killar – genusmedveten pedagogik i praktiken*, Malmö: Lärarförbundets förlag

⁴⁹ Olofsson, 2007: 118

⁵⁰ Helén m fl, 2007: 6

⁵¹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/72/88/1a5ba502.pdf>, 20090507, *Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*, 2006, Statens offentliga utredningar, utbildningsdepartementet

⁵² Kåreland, 2005: 10-11

skriver Kåreland att genusordningen även påverkar ”vårt psykiska liv, influerar våra drömmar, våra förhoppningar och begär.”⁵³

Men varför är det som så att män värderas högre än kvinnor i vårt samhälle? Frågan är komplex och det finns enligt vår mening inga givna svar. Men man kan dock påvisa vissa saker som vi anser förstärker denna hegemoni. Yvonne Hirdman som är professor i historia talar om genussystem och genuskontrakt. Genussystemet baseras av två principer som hon menar ”bestämmer relationen mellan könen.”⁵⁴ De två principerna är således isärhållande och hierarki. Med isärhållande menar hon att manligt och kvinnligt ses som motpoler till varandra. Enligt principen hierarki så innebär det ”att mannen generellt sätt är överordnad kvinnan och att det manliga är norm.”⁵⁵ Vidare, genuskontraktet innebär enligt Hirdman att man generation efter generation upprätthåller dessa ovanstående principer. Föreställning om mannen som norm förstärks även av vårt språk, vår kultur och enligt vår mening även av hur vi agerar och reagerar.

Som vi nämnde ovan förstärks exempelvis mannens överordnande av vårt språk. Bronwyn Davies är forskare inom samhällsvetenskaplig och psykologisk poststrukturellt inspirerad forskning. Hon menar att då vi använder oss utav en ”speciell språklig form deltar”⁵⁶ man ”i den diskursiva praktik som konstruerar dig som barn, mig som vuxen och ditt beteende”.⁵⁷ Som ett exempel tar Davies upp en situation där en vuxen säger ”Duktig flicka”⁵⁸ till ett barn. Här pressas flickan, enligt Davies, in i ett speciellt socialt fack. Flickan beröms på ett sätt som förstärker de förutfattade meningar som finns om det kvinnliga könet.

Vidare, Davies menar att vi ingår i ett samhälle där maskulinitet innebär makt vilket är en socialt formad föreställning. Denna föreställning har enligt vår mening blivit så vedertagen att det även för de som blir underordnade, i denna kontext kvinnor, har blivit en sanning, en hegemoni i vårt samhälle. Vi anser att liksom genus så är genusordningen en ständig process som baseras på föreställningar konstruerade i en social diskurs som då påverkas som vi tidigare nämnt av hur vi agerar och reagerar.

4.4. Genus i bilderboken

På 1960-talet startades könsrollsdebatten i och med en uppsats ’Kvinnans villkorliga frigivning’ som skrevs av Eva Moberg.⁵⁹ Samtidigt växte en feministisk kritik fram av den barnlitteratur som fanns. Sociologen Rita Liljeström granskade några böcker som utgavs av förlaget Saga. Hon poängterade att man i dessa böcker visade på traditionella könsrollsmönster för tjejer och killar. ”Henne mot hemmet, tryggheten, beroendet, den intima gruppen med personliga känslorelationer. Honom mot äventyret, initiativet, samhället med dess objektiva spelregler.”⁶⁰ Dessa ifrågasättningar av genus i barnlitteraturen satte spår i de böcker som gavs ut i denna tid. Exempel på detta är författaren Gunilla Bergströms böcker om Alfons Åberg.⁶¹

Genuspedagogen och litteraturvetaren Eleonor Pavlov menar att ”Böcker inte är en spegel av verkligheten, men de säger ändå en del om det samhälle de är producerade

⁵³ Kåreland, 2005: 11

⁵⁴ Olofsson, 2007: 31

⁵⁵ Olofsson, 2007: 32

⁵⁶ Davies, Bronwyn (2003), *Hur flickor och pojkar gör kön*, Stockholm: Liber, s: 28

⁵⁷ Davies, 2003: 28

⁵⁸ Davies, 2003: 27

⁵⁹ Kåreland, 2005: 113

⁶⁰ Kåreland, 2005: 113-114

⁶¹ Kåreland, 2005: 114

i.”⁶²Vidare menar hon att ”Bilderna av manligt och kvinnligt i böckerna har betydelse för vår syn på genus och kan därför vara användbara i diskussionen om hur kön och genus konstrueras.”⁶³

4.5. Begrepp

Stereotyp - är enligt Nikolajeva en "person med ett visst drag som representerar en grupp människor"⁶⁴. Exempel på en stereotyp kan vara en lärarinna eller polis i en saga. Lärarinna kan tolkas som en stereotyp för en kvinnlig, korrekt och kunnig person. Polisen är kanske en stereotyp för manliga, modiga och respektingivande personer.

Genusstereotyp - "pojkar och flickor, män och kvinnor i böcker betar sig så som de förväntas göra utifrån de rådande normerna"⁶⁵

Könsroll - ”sammanfattande term för socialt och kulturellt betingade skillnader mellan könen vad avser beteende, värderingar, normer, föreställningar, resurser, makt och prestige.”⁶⁶

Habitus - varje enskild individs sociala arv som grundar sig på erfarenheter speglar personens uppfattning, värdering, val och handling⁶⁷

Norm - det normala eller ideala i sociala sammanhang. En riktlinje mot vart man bör befinna sig eller anpassa sig till.⁶⁸

4.6. Manligt och kvinnligt

Vi har tidigare nämnt genus bland annat som en social konstruktion där könen, man och kvinna, tillskrivs särskilda egenskaper. I vår litteraturanlys baseras de tolkningar vi gör utifrån egna perspektiv och erfarenheter. Detta innebär ett resultat, alltså tolkningar, som inte är generella utan enbart perspektiv gjorda ur vår synvinkel. För att understryka och påvisa några föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt så har vi tagit med ett schema som Nikolajeva har gjort i denna kontext. Det man enligt vår mening bör ha i åtanke är att vad som är manligt respektive kvinnligt är föränderligt.

Män/pojkar	Kvinnor/flickor
starka	vackra
våldsamma	aggressionshämmade
känslökalla, hårda	emotionella, milda

⁶² Pavlov, Eleonor (2007), *Genus i bilderboken – En handledning för förskolan*, Helsingborgs bibliotek, s: 20

⁶³ Pavlov, 2007: 20

⁶⁴ Nikolajeva, 1998: 64

⁶⁵ Nikolajeva, 1998: 64

⁶⁶ <http://www.ne.se/konsroll/1127901>, 2009-05-25

⁶⁷ <http://www.ne.se/habitus/1209824> 2009-05-05

⁶⁸ <http://www.ne.se/norm/1175529> 2009-05-22

aggressiva	lydiga
tävlande	självupppoffrande
rovgiriga	omtänksamma, omsorgsfulla
skyddande	sårbara
självständiga	beroende
aktiva	passiva
analyserande	syntetiserade
tänker kvantitativt	tänker kvalitativt
rationella	intuitiva

69

5. Design, metoder och tillvägagångssätt

I följande kapitel vill vi förklara hur vår litteraturstudie och bilderboksanalys blivit till. Urvalet av bilderböcker till analysen presenteras samt avgränsningar i uppsatsen. Litteraturens relevans och tillförlitlighet beskrivs även här.

5.1. Metod

I vår litteraturstudie sökte vi efter böcker, artiklar och tidskrifter om genus och om barnlitteratur. Böckerna fann vi på bibliotek och artiklarna på internet. Läroplanen för förskolan har genomgående legat till grund i hela uppsatsen.

Vidare, syftet med en studie kan delas in i tre huvudgrupper:

Undersökande, beskrivande och förklarande⁷⁰. Den undersökande delen besvarar frågan Vad? den beskrivande delen besvarar frågan Hur? och den förklarande delen besvarar frågan Varför? I vår uppsats är den undersökande delen Teoretisk anknytning samt till viss del Didaktiskt reflektion. Den beskrivande delen utgörs av kapitel fem, Resultatredovisning. Vår uppsats innefattas inte av den förklarande delen, vilket beror på att någon empirisk studie inte är genomförd. Djupintervjuer med författarna till de analyserade böckerna hade besvarat frågan varför.

Det finns två typer av undersökningsmetoder, kvantitativ och kvalitativ. Den kvantitativa insamlingen av data består ofta av tal i syfte att få fram statistik medan den kvalitativa består av texter och bilder.⁷¹ Metoden vi använt oss utav vid analysdelen är litteraturanalys och mer specifikt kvalitativ textanalys. Kvalitativ textanalys innebär att man

⁶⁹ Nikolajeva, 1998: 64-65

⁷⁰ Christensen, Lars (2001), *Marknadsundersökning: en handbok*, Lund: Studentlitteratur, s: 76ff

⁷¹ Christensen, 2001: 76ff

tar ”fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår.”⁷²En av flera anledningar till att använda denna slags analysmetod är att ”helheten i texten, det centrala som forskaren är ute efter att fånga in, antas vara något annat än summan av delarna”.⁷³

Vidare, enligt litteraturvetarna Claes-Göran Holmberg och Anders Ohlsson innebär litteraturanalys att man läser och tolkar text. De påpekar att ”Det finns ingen enkel mall för hur man gör en analys av en text”⁷⁴och ”Varje tolkning är ett resultat den individuella läsarens analysarbete, intellektuella och litterära bakgrund och val av kontexter.”⁷⁵ Vårt resultat är således baserat på våra egna tolkningar, och vi är då medvetna om att våra bakgrunder och den förförståelse vi har kan ha påverkat de tolkningar och resultat vi kommit fram till.

5.2. Urval

Vi gick till biblioteket och bad bibliotekarien att ta fram fyra, enligt hans mening, populära, böcker skrivna i nutid ur ett genusperspektiv, antingen i enlighet med förlag, författare eller bibliotekspersonal. Böckerna skulle även rikta sig åt samma ålder 0-6 år. Alltså, de fyra böckerna som plockades fram, *Kenta och barbisarna*, *Sandalerna*, *Så gör prinsessor och Händige Hanna lagar pappa*, blev således vårt urval.

5.3. Reliabilitet, validitet och generalitet

Reliabilitet betyder hur lika resultatet från två likadana undersökningar kan bli om de genomförs på samma sätt.⁷⁶ Många faktorer spelar in när människor genomför textanalyser. Vår avsikt med studien var att med ett kritiskt förhållningssätt granska de genusmedvetet skrivna bilderböckerna. Hade avsikten vart att lyfta fördelarna med böckerna hade kanske resultatet blivit annorlunda. Så även om andra bilderböcker granskats. Därför vill vi förbehålla oss med att studiens resultat endast baseras på vårt habitus och att den därför inte kan ses som pålitlig i det avseendet att det vi tycker också är det rätta. Det finns brister när det gäller kvalitativa undersökningar som påverkar reliabiliteten. Vi syftar då bland annat på förförståelse då vår studie baserades på ett hermeneutiskt synsätt. Med hermeneutik menas enligt nationalencyklopedin, en lära om att vetenskapligt tolka texter i forskningsstudier⁷⁷. Hela tiden gör människan tolkningar. Dessa styrs av varje person individuellt och de grundar sig på de erfarenheter vi har med oss och den fantasi vi förmår oss ha. Gilje och Grimen, verksamma vid Senter for Vitskapsteori vid Bergens Universitet, menar att texter och bilder tolkas på individuell basis. De förväntningar som finns hos författaren/författarna till texten är en relevant del för tolkningsresultatet.⁷⁸I vårt fall, i denna studie, skulle det kunna betyda att vi förväntade oss ett resultat som liknar det vi fick och att det faktiska resultatet ser ut som det gör därför. Gilje och Grimen nämner även att människan aldrig är som ett tomt papper utan

⁷² Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Lena Wängnerud (2007), *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Vällingby: Elanders Gotab, s: 237

⁷³ Esaiasson m fl., 2007: 237

⁷⁴ Holmberg, Claes-Göran, Anders Ohlsson (1999), *Epikanalys – En introduktion*, Lund: Studentlitteratur, s: 9

⁷⁵ Holmberg m fl, 1999: 9

⁷⁶ Christensen, 2001: 76ff

⁷⁷ www.ne.se 2009-04-28

⁷⁸ , Nils, Harald Grimen (1992),*Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Göteborg: Daidalos, s: 179

ord och mening, varje person bär med sig erfarenheter som är unika. Dessa erfarenheter utgör en förståelse för olika sammanhang och utan förståelse går det inte att skaffa sig förståelse. I denna kontext, vår studie, så innebär det att resultatet med största sannolikhet hade blivit annorlunda om någon annan person genomfört analyserna. Ofta samspelar människans tolkningar med vad författaren försökt att förmedla eftersom böckerna kanske riktar sig till samma kulturella och sociala grupp denne själv tillhör. Men det kan också vara så att budskapet med boken är otydligt med syfte till att egna tolkningar ska kunna göras. Alla böcker tolkas alltså individuellt efter egna referenser och erfarenheter.⁷⁹

Hermeneutik som vetenskap är en tolkningslära som är avsedd att tolka meningsfulla fenomen som till exempel beteende, roller och mönster som finns hos människor.

En engelsk sociolog vid namn Anthony Giddens har ett annat tankesätt. Han pratar om *dubbel hermeneutik*.⁸⁰ Med det uttrycket menar han att eftersom vi lever i en förtolkad värld måste vi som forskare tolka på nytt. Resultatet blir således olika beroende på vem som gjort tolkningen då ens habitus har stor betydelse. Det är ett problem som är svårt att komma omkring i forskningen i dag.

Validitet handlar om till vilken grad undersökningen mäter vad den avser att mäta.⁸¹ Om vi genom vår studie granskade alla bilderböcker som finns, istället för att begränsa oss till de fyra, hade utfallet blivit annorlunda. Så gäller även vår avgränsning svenska moderna bilderböcker i urvalet. Hade svenska och utländska bilderböcker granskats kan vi inte svara för att resultatet blivit detsamma. Validitetens grad hade även ökat om studien genomförts av fler än två personer.

Vidare, enligt vår mening, så måste man ha i åtanke, att när det gäller utlåningsstatistik och vilka böcker som är mest populära, så går det inte att få ett allmängiltigt svar som överensstämmer med verkligheten. Kåreland m fl. menar att utlåningsstatistik från bibliotek ger enbart en fingervisning om vilka böcker som är populära och egentligen vet man inte om böckerna som lånas blir lästa. Dessutom så väljs böckerna oftast av pedagogerna eller föräldrarna och det är inte säkert att barnen hade gjort samma val skriver Kåreland m fl.⁸²

5.4. Begränsningar och avgränsningar

Vi är medvetna om att klass och etnicitet ligger nära begreppet genus. Att analysera bilderböckerna med alla dessa faktorer i fokus hade varit intressant men då vi i studiens storleks avseende behöver begränsa oss fokuserar vi på genusbegreppet.

Barnlitteraturbegreppet är också brett. Vi koncentrerade oss därför på just den svenska moderna bilderboken. Vi gjorde även det för att begränsa bredden på uppsatsen men även för att vi just analyserade svenska moderna bilderböcker. Intresset för oss låg alltså vid att granska samtida bilderböcker för att se om de verkligen var skrivna ur ett genusperspektiv eller om man kunde finna företeelser eller personskildringar som visade sig innehålla könsstereotypa roller eller traditionella könsuppdelningar. Bilderböckerna var alla skrivna på 2000-talet vilket innebar ytterligare en avgränsning. Att huvudrollsinnehavarna i de fyra böckerna var pojkar i två och flickor i två föll sig endast som en slump. Tre av fyra författare var kvinnor men även det var slumpmässigt, då urvalet gjordes av någon annan än oss själva.

⁷⁹ Gilje m fl, 1992: 178

⁸⁰ Gilje m fl, 1992: 181

⁸¹ Christensen, 2001: 76ff

⁸² Kåreland, Lena (1980), *Möte med barnlitteraturen*, Lund: Liber Läromedel, s: 112

6. Resultatredovisning

Vi har valt att göra en kvalitativ bild- och textanalys av fyra olika bilderböcker. I detta avsnitt granskar vi bilderböckerna med utgångspunkt från våra två problemformuleringar.

- Hur framställs pojkar och flickor i de bilderböcker vi valt att undersöka?

- Är syftet med böckerna att bryta de traditionella könsroller eller kan konsekvensen bli att könsrollerna förstärks?

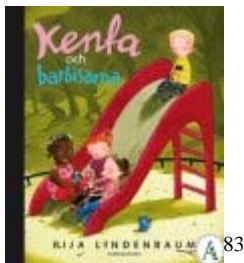
6.1. Analys av bilderböcker

Vi har valt att utifrån avsnittet om bilderbokens uppbyggnad och våra problemformuleringar strukturera våra analyser på följande sätt:

- Presentation av boken och dess författare
- Sammanfattning av boken
- Bokomslag
- Text
- Bild
- Vår reflektion

6.1.1. Kenta och barbisarna

- Presentation av boken och dess författare.

Kenta och barbisarna är skriven av en författare som heter Pija Lindenbaum. Lindenbaums böcker berör ämnen som t.ex. utbrändhet, genus. Hon har även mottagit bland annat Augustpriset år 2000 och Astrid Lindgren-priset år 2008 för sina böcker.

Så här säger Pija Lindenbaum om sin bok Kenta och barbisarna:

”- När jag började skriva tänkte jag: Ska aldrig någon berätta om de här små killarna i kjol? Det är ingen som talar för dem. Berättelsen i min bok sker främst i bilden. Kenta leker med grabbarna, men man ser att han är sugen på att vara någon annanstans. En dag tar han sig in i tjejleken, men tjejerna är inte så välkomnande.”⁸⁴

- Sammanfattning av boken

Kenta har tröttnat lite på att spela fotboll, på att slåss och leka det killarna på förskolan leker. Han vill hellre leka med Barbiedockor med tjejerna. En dag väljer han att packa ner sin Barbiedocka, istället för fotbollen, i sin ryggsäck när han ska gå till förskolan. Man får sedan

⁸³ <http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9129666961> 2009-04-28

⁸⁴ http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_227747.svd 2009-04-16

följa med Kenta under sin dag på förskolan då han försöker komma in i tjejgänget och leka, vilket visar sig att inte vara helt lätt. Boken handlar alltså om de förväntningar och föreställningar som finns på killar respektive tjejer. Kenta bryter den så kallade genusordningen vi tidigare nämnt genom att hellre vilja leka med dockor och tjejgänget. Intressant är även, enligt vår mening, hur Kentas killkompisar agerar för att återupprätta genusordningen igen.

- Bokomslag

På bokomslaget ser man en rutschkana som är cerise och liknar en gigantisk högklackad damsko. Vid rutschkanans slut sitter tjejerna och Kenta som är på väg ner i ”skon”. Ett svart staket avgränsar mellan skogen där killarna är och rutschkanan där tjejerna och Kenta är vilket kan tolkas som genusystemets ena princip - isärhållande. Det vill säga att manligt och kvinnligt ses som motpoler till varandra. Man kan även se staketet som den demarkationslinje som finns mellan könen.

- Text

I början av boken så framställs Kenta, enligt texten, utifrån normen en ”vanlig” kille som gillar fotboll; ”Kenta kan skjuta en rökare rakt i kryss. Han är faktiskt himla bra på fotboll.”⁸⁵ Kentas killkompisar brottas, leker krig, krigar ner småungar, bygger robotstridare som kan skära blod och spelar fotboll. Om man ser på vad som är typiskt för män/pojkar enligt Nikolajevs schema⁸⁶ så finns orden våldsamma - de leker krig, brottas, krigar ner småungar, bygger robotstridare som kan skära blod och aktiva – spelar fotboll, med i schemat. Vi vill med det poängtera att deras beteende är typiskt manligt/pojkaktigt. Vidare, då vi granskar texten med fokus på tjejerna tolkar vi det som att tjejerna leker på ett mer passivt sätt då dem leker genom sina Barbiedockor, alltså det är dockorna som är aktiva aktörer. Vi anser att killarna leker mer aktivt då de ingår själva som aktörer i leken. Orden passiva och aktiva finns även dem med i Nikolajevs schema. Ett tydligt exempel på att och när Kenta bryter genuskontraktet, som vi tidigare nämnt, är när han väljer att packa ner Barbiedockan i ryggsäcken istället för fotbollen. Hans pappa reagerar och försöker ställa ordningen till rätta igen.

”- Men den här då? frågar pappa. (visar fotbollen)

– Den får inte plats, säger Kenta.

– Jodå, säger pappa.

– Nä, säger Kenta, och så går han.”⁸⁷

De tolv första sidorna är skrivna enbart ur Kenta och killarnas perspektiv, detta även om tjejerna är med på bilderna. Det är först då Kenta träder in i dockvrån, eller killarna försvinner ”ur bild”, som tjejerna blir delaktiga i handlingen (texten) och då är det skrivet främst ur deras perspektiv. När killarna senare i handlingen går in för att hämta Kenta så är det återigen skrivet ur deras perspektiv. Detta kan vi tolka som ett tecken på den hegemoni som finns i vårt samhälle, mannen som norm. Tjejerna får plats enbart då killarna inte är med.

Vidare, då Kenta gör sin entré i dockvrån så märker dem inte honom först men sen börjar dem, enligt texten, att viska med varandra. Viska anser vi vara ett typiskt fenomen som tillskrivs, enligt vår mening, främst tjejer. Dessutom leker dem att deras Barbiedockor föder barn i form av en köttbulle. Att föda barn är något som endast kvinnor kan. När Kentas Barbie istället föder en fiskpinne reagerar tjejerna, ”- Vadå...? säger Gittan. Man kan ju inte föda en

⁸⁵ Lindenbaum, Pija (2007), *Kenta och barbisarna*, Stockholm: Rabén & Sjögren, s: 1

⁸⁶ Se Nikolajevs schema s: 14-15

⁸⁷ Lindenbaum, 2007: 12

fiskpinne.”⁸⁸ Om man ser på formen på en köttbulle jämfört med en fiskpinne så är ju köttbullen rund vilket vi tolkar som en mer kvinnlig form och fiskpinnen är kantig och avlång vilket vi då tolkar som en mer manlig form.

Då tjejerna leker själva utan Kenta så leker dem enligt texten att dockorna badar, åker buss, att det är vinter, föder barn och att det är natt. Men då Kenta blir aktiv i leken så förändras leken, enligt vår mening, och blir mer aggressiv;

”Kenta hittar på att Barbie räddar monstret.
För monstret ville inte vara farligt.
Sen är det natt i en djungel.
Där finns det giraffer som vill äta upp alla.
Och lejon som är extrastora.
Barbie och Anna-Rosa-Guld
bestämmer över dem.”⁸⁹

Ser man på Nikolajevas schema så finner vi följande ord, typiskt manliga egenskaper, som vi drar paralleller till i denna lek; skyddande - Barbie räddar monstret, rovgiriga och aggressiva – symboliseras av girafferna som vill äta upp alla och de extra stora lejonerna. Dessutom har Barbie och Anna-Rosa-Guld en ledande position då de bestämmer över dessa djur, vilket enligt vår mening kan tolkas som tecken på den norm som finns, mannen som överordnad i hierarkin.

- Bild

Bilderna i boken är färgglada och detaljerade. Författaren har enligt vår mening troligtvis även använt färgerna för att förstärka handlingen. Ett exempel är dockvrån som har rosa tapeter med blommor på och en röd rund matta på golvet. Vilket är enligt vår mening färger och form som förknippas med tjejer. På de bilder som Kentas pappa är med på så står han alltid upp vilket gör att han ser stor ut i jämförelse med Kenta och de andra barnen. Den andra vuxna personen som är med i handlingen och på bilderna är fröken på förskolan. Hon är alltid lite i periferin i bilderna vilket gör att man enligt vår mening inte direkt lägger märke till henne. Detta märks, så som vi ser det, även i texten då hon protesterar svagt när hon anser att killarna gör ofog. Exempelvis då killarna brottas, ”- Nä men, ojsan pojkar, säger fröken. Nu gör vi något annat.”⁹⁰ De vuxna framställs således ur vår synvinkel som att mannen – pappan är den som har högst status av de två, alltså kan vi återigen se ”bevis” på att mannen ses som norm i vårt samhälle. Vidare, tittar man på killarna i boken så är de klädda i byxor och tröjor i mörka färger som svart, blått och grönt och alla har dessutom kort hår. Tjejerna är klädda i klara färger som rosa, gul, orange och röd. Kläderna de bär är tunika, leggings, tröja och byxa och de har attribut som hårspännen, hårband och örhängen. Detta är enligt vår mening typiska färger och kläder för killar respektive tjejer. Vi anser då att genusystemets ena princip - isärhållande upprätthålls och könsrollerna förstärks.

-Vår reflektion

Som vi i inledningen, av analysen av denna bok, skrev så anser författaren Pija Lindenbaum att berättelsen i hennes bok främst sker i bilden. Detta har vi reflekterat över då vi läst och

⁸⁸ Lindenbaum, 2007: 19

⁸⁹ Lindenbaum, 2007: 21

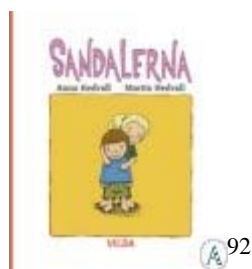
⁹⁰ Lindenbaum, 2007: 4

analyserat. Om detta hade varit en bok utan bilder så hade man tolkat handlingen och personskildringen annorlunda enligt vår mening eftersom text och bild inte är symmetriska. Det vi vill poängtera med denna bok är att barn läser främst bilderna i böcker och om man enbart ser den berättelse som sker i bilden så kan en tolkning ur vårt perspektiv vara följande; Boken beskriver en ångestfylld kille, Kenta, som får vara med om ett trauma i hans kamp för sina individuella rättigheter, att få vara sig själv. Kenta vill hellre leka med tjejerna och barbisarna. Kentas pappa, tjejerna och killarna på dagis är motståndare till detta. Bilderna insinuerar att man bör smyga med denna längtan. Det är inte ok för killar att leka med barbisar eller vara med tjejerna. Om man nu skulle ha modet att nästla sig in hos tjejerna får man hoppas på att inte bli upptäckt av killarna för då kan en pinsam situation uppstå och det bästa man kan göra är att lämna fältet och gå på toa en lång stund. Om man har tur så förlåter killarna snedsteget och räddar sin broder genom att provdansa ett tag, men bara för att ställa saker och ting i världen till rätta igen så att dem kan gå ut och spela fotboll som män igen.

Vidare, då killarna och tjejerna är klädda enligt vår mening i typiska kläder och färger och leker och agerar på ett sätt (passiva – tjejer, aktiva – killar) som vi enligt genusordningen tillskriver respektive kön så anser vi, som vi även tidigare nämnt, att könsrollerna förstärks. Vi upplever att det heller inte ges något spelrum för läsarna att tolka det annorlunda. Ytterligare exempel på den genusordning som vårt samhälle anammat är Kentas pappa som till synes är muskelbyggare och tycker om fotboll. Man får genom bilder och text intryck av att han hellre vill att Kenta ska spela fotboll och inte leka med barbiedockor. Han tycker även att det är kul när de andra killarna klättrar och håller på i kapprummet vilket kan ge ett intryck att det är så man ska vara som kille.⁹¹

6.1.2. Sandalerna

- Presentation av boken och dess författare

Boken *Sandalerna* är skriven år 2007 av Anna Hedvall. Så här säger hon i en intervju om sin bok; ”För mig är den viktigaste essensen egentligen inte att prata om flickor och pojkar, utan att utgå från individen så att den kan utvecklas fritt.”⁹² Vidare så är boken *Sandalerna* utgiven av Vilda förlag som använder sig utav KRAM märkning. ”KRAM märkningen är en garanti för att Vildas böcker är granskade ur ett demokrati-, jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.”⁹⁴

⁹¹ Lindenbaum, 2007: 3-4

⁹² <http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9185845035> 2009-04-28

⁹³ http://www.svb.se/Debutanter/147344/Barnens_Bocker_2007/149795 20090420

⁹⁴ <http://vildabok.blogspot.com/> 2009-04-20

– Sammanfattning av boken

Sandalerna handlar om en kille som får ära sin storasysters rosa sandaler. Stolt går han till förskolan i sandalerna och får där reaktioner för att han har tjejskor på sig och att han därmed är en tjej. Men den här killen har förstått att det inte är färgen som avgör vem man är. Den här killen bryter genuskontraktet, som vi tidigare har nämnt, vilket betyder att han bryter mot de principer, i kontexten genus, som har upprätthållits generation efter generation.

-Bokomslag

Titeln *Sandalerna* är skriven i bokstäver som är rosa med en mjuk rund form. Storasytern står bakom lillebror på ett omhändertagande sätt vilket kan tolkas som kvinnliga egenskaper. På bilden har ingen av dem skor på sig vilket enligt vår mening gör att de är neutrala och kan då tydas som att vi är lika oavsett vilket kön vi är.

– Text

Som vi tidigare har nämnt så finns det föreställningar om vad som är typiskt manligt och kvinnligt. I texten står det att killen är cool och ett snille som aldrig tvekar ”när det gäller att ha kul och leka”.⁹⁵ Vidare så gillar han att ”busa och chansa”⁹⁶ och han är även ”modig som ett lejon”.⁹⁷ Följaktligen kan man enligt vår mening, baserad på Nikolajevas schema⁹⁸, genom detta utläsa att han verkar vara självständig och aktiv. Dessutom har Nikolajeva med egenskapen rovgirig i sitt schema vilket vi drar paralleller till jämförelsen ”modig som ett lejon”.

Vi anser även att killen tänker rationellt då han har förstått att de rosa skorna inte påverkar hans kön⁹⁹ vilket även det är en egenskap som finns med i Nikolajevas schema.

Vidare, i texten står det att ”hans storasyter har många vackra skor”¹⁰⁰. Vi vill här poängtera att författaren valt att beskriva storasyterns skor som vackra, vilket är ett ord och egenskap som tillskrivs som typiskt kvinnligt¹⁰¹. Man kan även jämföra storasyterns vackra skor med att killen, enligt text och bild, har på sig ”en röd och en gul sock”¹⁰². Detta kan anses enligt vår mening som att han inte bryr sig så mycket om vad han har på sig, vilket kan uppfattas som typiskt manligt.

Då killen har gått till förskolan med de rosa sandalerna får han reaktioner från omgivningen. I texten står följande; ”Pappa fråga: ’Hur känns det min son?’ ”¹⁰³. I vårt samhälle finns det, som vi tidigare nämnt, en genusordning där mannen är den överordnade i hierarkin. Här kan man enligt oss se tecken på detta då pappan visar sin oro över att hans son skulle bli kränkt bara för att han bär rosa sandaler. Pappan ser enligt bilden nöjd och nästan beundransvärd ut då hans son svarar ”Äh, jag är modig som ett lejon”¹⁰⁴. Frågan vi ställer oss; - Är det viktigt att upprätthålla de föreställningar vi har om manligt och kvinnligt? Vi kan sätta in denna situation i verkligheten där vi enligt egna erfarenheter har sett att män verkar känna ett hot om deras söner skulle ha andra egenskaper, intressen eller utseenden som inte är typiskt manliga, exempelvis sonen vill börja rida, ha på sig klänning till förskolan osv. Man

⁹⁵ Hedvall, Anna (2007), *Sandalerna*, Vilda förlag, s: 4

⁹⁶ Hedvall, 2007: 6

⁹⁷ Hedvall, 2007: 13

⁹⁸ Se Nikolajevas schema s: 14-15

⁹⁹ Hedvall, 2007: 16

¹⁰⁰ Hedvall, 2007: 8

¹⁰¹ Se Nikolajevas schema s: 14-15

¹⁰² Hedvall, 2007: 6

¹⁰³ Hedvall, 2007: 12

¹⁰⁴ Hedvall, 2007: 12

kan även i denna kontext prata om det normsystem som finns i vårt samhälle. Seija Wellros, universitetsadjunkt och psykolog, menar att en norm är en oskriven regel och är släkt med ordet normal.¹⁰⁵ Vårt normsystem är ”en produkt av socialisationen och ett uttryck för kulturella värderingar.”¹⁰⁶ Då man tittar på denna situation innebär de reaktioner killen får då han har på sig de rosa sandalerna att han får den normaliserande blicken av sin omgivning. Detta är ett sätt enligt Wellros för omgivningen att återställa ordningen igen, genusordningen och normsystemet.

- Bild

Om man ”läser” boken enbart via bilderna kan man genom dem, enligt vår mening, utläsa en kille som är aktiv – han hoppar studsmatta¹⁰⁷, har självförtroende och framställs som modig – han har rosa sandaler och verkar enligt bilderna inte bli påverkad av reaktionerna han får då han går till förskolan med sandalerna¹⁰⁸. Vidare är han allvetande – han sitter med en kristallkula och enligt texten så finns det en hemlighet som de andra barnen inte vet bara han.¹⁰⁹

På bilderna ser man att de killar som finns med har tröja och byxor eller shorts i färger som blå, grön, senapsgul och rostbrun vilket enligt vår erfarenhet vanligtvis kopplas samman med vad som är typiskt manligt. Tjejerna är klädda i färgglada, röd, grönprickig och lila, klänning, tunika och leggings som vi då anser är typiskt kvinnligt.

Om man ser på vilka placeringar på uppslaget, alltså rumsliga positioner, tjejer respektive killar har på bilderna så står de jämsides, alltså kan vi inte utläsa någon slags hierarki eller skillnad i status mellan könen. Inte heller mellan pappan - den vuxne och killen.¹¹⁰

- Vår reflektion

Då vi har granskat denna bilderbok har två, som vi anser vara viktiga, frågor uppkommit. Situation; pappans oro över omgivningens reaktioner på sonens rosa sandaler¹¹¹.

- Är det viktigt att upprätthålla de föreställningar vi har om manligt och kvinnligt?

Situation;

”Att när syrran har skorna är hon en tjej

det är ju liksom en självklar grej

Det som händer när killen tar skorna på

är faktiskt inget, han är kille ändå”¹¹²

På bilden ser man killen och storasystemen tittar ner i sina underkläder för att, enligt vår mening, se efter om de fortfarande är tjej respektive kille.

- Är det viktigt vilket kön man har?

I inledningen av denna analys har vi med ett citat av författaren Anna Hedvall där hon menar att hon inte vill prata om kön utan vill i sin bok utgå från individen och dess utveckling. Detta syfte och ståndpunkt ifrågasätter vi då vi granskat boken.

¹⁰⁵ Wellros, Seija (1998), *Språk, kultur och social identitet*, Studentlitteratur, s: 43

¹⁰⁶ Wellros, 1998: 43

¹⁰⁷ Hedvall, 2007: 5

¹⁰⁸ Hedvall, 2007: 9, 10, 13, 18

¹⁰⁹ Hedvall, 2007: 14-15

¹¹⁰ Hedvall, 2007: 13

¹¹¹ Hedvall, 2007: 13

¹¹² Hedvall, 2007: 16

Då killen och tjejerna tillskrivs egenskaper och utseende som är typiska, enligt vår åsikt, för deras kön så anser vi att könsrollerna förstärks. Vidare befästs föreställningen, mannen som norm och överordnad i hierarkin, då killen inte ändrar sin ställning bland sina vänner fastän han har tjejskor. Dem bildar istället en hemlig pakt¹¹³. Killen är fortfarande en kille, vilket ingen kan ta ifrån honom och hans ställning bland sina vänner och i samhället verkar vara ohotad. Man kan alltså, enligt vår mening, tolka denna bok tvärtemot författarens syfte och ståndpunkt.

6.1.3. Så gör prinsessor

- Presentation av boken och dess författare

114

Författaren till boken *Så gör prinsessor*¹¹⁵ heter Per Gustavsson. Han skriver så här om boken på sin internetsajt Prinsessor.nu:

”Tanken med prinsessan föddes den dagen som min dotter Kajsa kom in till mig och sa att prinsessor bara gifter sig och föder barn. Jag kände att det fanns någonting kul där. En prinsessa som inte bara gifter sig och föder barn utan också slåss med rövare och drakar”¹¹⁶

-Sammanfattning av boken

Här skildras en prinsessas vardag i en nytänkande tappning. Hon börjar och avslutar dagen på ett sedvanligt ”prinsessigt” sätt men däremellan utmanar hon hockeylag genom att tackla hårt och att överlista drakar. I slutet av boken räddar prinsessan en prins som hon gifter sig med. Vi tolkar således att boken handlar om ett ifrågasättande av den genusordning och hegemoni som finns i vårt samhälle, mannen som norm. Detta sker genom att prinsessan ”byter roll” där hon agerar och reagerar på ett mer typiskt manligt sätt och växlar till att göra saker som en typisk prinsessa gör.

-Bokomslag

Färgen rosa i två nyanser används som bakgrund på hela omslaget. Högt upp i mitten står en prinsessa men blont hår och en guldig krona på huvudet. Hon är iklädd rosa klänning, skor med rosetter och vingar. I hennes bakgrund syns en stor gul krona. Försättsbladet illustrerar ett rosa pärlhalsband och en rosa ring med en krona på.

-Text

Texten beskriver prinsessor och dess vardagliga rutiner. Prinsessor som stiger upp på morgonen, äter tårta och jordgubbar, väljer kläder och borstar sig noggrant. Under dagens

¹¹³ Hedvall, 2007: 20-21

¹¹⁴ <http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9127025675>

¹¹⁵ Gustavsson, Per (2003), *Så gör prinsessor*, Stockholm: Natur och Kultur

¹¹⁶ Gustavsson, Per (2007), www.prinsessor.nu, 2009-05-10

lopp hinner prinsessor med att inviga, spela hockey, rädda folk från rövare, fightas med drakar och vinna, hitta sin prins och gifta sig. Slutligen går de och lägger sig i sin säng och sover. När det berättats om något prinsessor gör avslutas texten i uppslaget med ”för så gör prinsessor”¹¹⁷.

Boken är skriven i plural och handlar om prinsessor i största allmänhet och inte enbart den prinsessa vi ser på bilderna. Det känns för oss som läsare något förvirrat men kanske är syftet att som Nikolajeva skrev, att skapa en viss ironi.¹¹⁸ Först efter några sidors läsning bildades en förståelse för varför boken sa sig att vara skriven ur genusperspektiv.

-Bild

Prinsessan är könsstereotypen flicka till utseende. Vad hon än tar sig för är hon klädd i rosa ofta klänning eller kjol. De övriga rollfigurerna i boken tycks också framställas könsstereotypiskt. Omgivningen består främst av män. De är klädda könsstereotypiskt i mörka färger, byxor, kavaj och slips. Kvinnorna i boken är klädda i kjol eller klänning och några med urringning, vilket ingen man har.¹¹⁹ Att männens klädsel skiljer sig markant ifrån kvinnornas känns inte verklighetstroget. Varför väljer författaren att låta illustrera kvinnor i klänning/kjol och männen i manstypiska kläder kan man undra?

Vid en situation i boken blir prinsessan och en folkgrupp hotade av skräckinjagande män. Illustrationerna av männen är enorma storleksmässigt till skillnad från övriga personer på uppslaget. Författare verkar enligt vår mening ha haft i åtanke att förstärka männens farliga sidor genom att göra dem gigantiska till storlek med ett abnormt utseende. Vi drar därför åter igen en koppling till att mannen ställs som överordnad kvinnan, även i denna bok.

På en bild syns en baby i en famn. Det är en kvinna som håller babyn. På en annan bild blir prinsessan serverad saft av en kvinna. Vi frågar oss då varför kvinnan bär barnet och varför saften just serveras av en kvinna? Enligt Don Kulick, professor i antropologi vid New York University är det enligt gammal tradition så att kvinnan passar upp och tar hand om familjen. Könsrollerna förstärks därmed i boken.

Prinsessan möter också en prins som hon gifter sig med. Han är ungefär ett halvt huvud längre än henne. Helhetsupplevelsen av bilden känns ”perfekt” i övrigt. De står på en rosenkulle med fullt av vackra rosor, rosa hjärtmoln täcker himlen och de ser så lyckligt på varandra. Hon sneglar upp och han ner. Vi ställer oss därför frågan om författaren menar att det ingår i det perfekta idealet, att mannen ska vara en bit längre än kvinnan? Kanske symboliserar bilden av paret en initial kärnfamilj. En sådan som enligt Elvin-Nowak är ”en mycket beköad konstruktion”¹²⁰ där mycket tid går till att ”göra kvinnlighet och manlighet”¹²¹

Som vi tidigare nämnt skapas genus genom avspegling av samhället. Barnen får med hjälp av boken förmedlat en samhällsbild som inte passar in i förskolans uppdrag enligt läroplanen.

-Vår reflektion

Boken känns enligt vårt tycke väldigt flickig. Kanske är syfte med den att locka till sig flickor som läsare. När vi först tog boken i våra händer framkom en dos av nyfikenhet. Är den här boken verkligen skriver ur ett genusperspektiv? tänker vi. Den ser ju inte alls ut att vända sig till en bred målgrupp. Vi syftade då på det rosa bokomslaget. Med tanke på vad Edwards

¹¹⁷ Gustavsson, Per (2003), *Så gör prinsessor*, Stockholm: Natur och Kultur, s: 3

¹¹⁸ Nikolajeva, 1998: 140

¹¹⁹ Nikolajeva, 1998: 64-65

¹²⁰ Elvin- Nowak, Ylva, Heléne Thomsson (2003), *Att göra kön – Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB, s: 175

¹²¹ Elvin- Nowak m fl, 2003: 175

skriver om, som vi tidigare nämnt är bokomslaget väldigt viktigt.¹²² Det handlar om en upplevelse av boken som ska skildra innehållet. Vi kan tänka oss att barn som gillar rosa och prinsessor gärna väljer att läsa boken medan de som inte gör det inte ens närmar sig den. Enligt Nikolajeva är ljuva färger mest tilltalande hos flickor och därför dras slutsatsen att det är främst flickor som tilltalas av detta bokomslag vilket leder till att pojkarna generellt blir bortprioriterade. Budskapet i boken borde väl vända sig lika mycket till alla?¹²³

Den söta rosa prinsessan som var så flickig med allt vad det innebär var faktiskt modig, tuff och inte alls könsstereotypisk i sitt beteende. Men ändå förstärker författaren könsrollernas skillnader genom att göra prinsessan väldigt flickig till utseendet. Det är inte bara prinsessans utseende som befäster fördomar gentemot könsroller. Det gäller även några av männen i boken som kan tolkas som

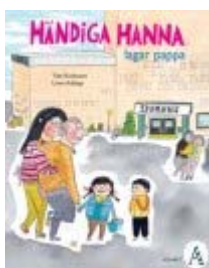
- Dominerande - det är flest män i boken
- Farliga – männen med det abnormalt utseendet framstår som farliga
- Nonchalanta – hockeyspelarnas blickar

Ett sätt att tolka bilderboken på;

En tolkning som skulle kunna göras är att författaren vill förmedla att en prinsessa som älskar rosa och är flickig i utseendet kan vara tuff och modig. De personer prinsessan möter är oftast män som är klädda i kavaj och slips. De möter några kvinnor också men de bär klänning eller kjol. Om de har barn med sig bär kvinnan detta och saft serveras av kvinnor. Farliga rövare kan bara vara män som ser konstiga, stora och farliga ut. Prinsessor kan bara bli kära i män och då gärna män som är längre än dem själva. Om man är kär så gifter man sig genast. Det gäller också alla prinsessor ”För så gör prinsessor”.

6.1.4. Händig Hanna lagar pappa

- Presentation av boken och dess författare

¹²⁴

Titti Knutsson heter författaren till *Händig Hanna lagar pappa*.¹²⁵ Så här skriver förlaget om boken:

”Miss inte den tredje boken om Hanna, en nyfiken och teknikintresserad tjej som får vuxna att berätta hur tekniska saker fungerar i miljöer som barn kan vara nyfikna på.”¹²⁶

¹²² Edwards, 2008: 70

¹²³ Nikolajeva, 1998: 64-65

¹²⁴ <http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9150108514>

¹²⁵ Knutsson, Titti (2007), *Händig Hanna lagar pappa*, Polen: Alfabeta

-Sammanfattning av boken.

Hanna älskar att meka för att se hur saker och ting fungerar. När pappa skadar sig behöver han uppsöka sjukhus. Hanna följer med och hjälper pappa. Många funderingar om hur saker och ting fungerar på sjukhus har hon. Sjukhuspersonalen visar henne hur allt fungerar. Boken handlar enligt vår tolkning om Hanna som genom att anta en mer manlig/pojkig aktiv roll bryter mot genuskontraktet.

-Bokomslag

På bokomslaget syns en jättelik sjukhusbyggnad i bakgrunden. Man kan se Hanna i mitten av bilden med en verktygslåda i handen. Hannas pappa som har skadat sig, kompisens pysslige P och hans mamma är också med. På försättsbladet syns diverse sjukhusprylar såsom rullstol, stetoskop och plåster.

-Text

I texten kan man utläsa att Hanna är en fixare. Hon lagar allt hon kommer åt och intresserar sig för hur saker och ting fungerar. Dessutom tar hon hand om pappa på sjukhuset. Hanna pratar hela tiden med personalen på sjukhuset. En läkare heter Mustafa och en Maria. Mustafa har flest repliker och har en större roll i boken. Sjuksköterskorna i boken är kvinnor.

Texten känns modern och man får en uppfattning om att författaren tänkt till ur ett genusperspektiv när det gäller huvudrollsinnehavarens beteende och intresse. Hanna är kanske något som skulle kunna beskrivas som en pojkflicka. Det vill säga att hon är flicka till kön men mer som en pojke till sättet. Hon tar kontroll över sin pappa och sköter samtalen med sjukhuspersonalen. Hon inte framställs enligt vår mening som blyg utan snarare framåt och tuff. Verktygslådan har hon alltid med sig och att meka är hennes favoritintresse, något som inte ses som stereotypt "flickigt". Enligt Elvin-Nowak i boken *Att göra kön* faller det inte i normen att det är flickor som är tekniskt kunniga utan det är pojkar som i regel är det.¹²⁷ Hanna har saker spridda omkring sig vilket kan vara ett tecken på att hon är slarvig, inte alls ordningsam. Med detta menar vi att hon visar sig vara aktiv som kastar saker omkring sig och full av energi. Hon intar inte den passiva roll en flicka ofta gör om man utläser den tabell vi tidigare beskrivit. Istället är hon aktiv vilket ses som ett pojkitigt beteende.¹²⁸ Men pappa tar hon hand om. Där lever hon upp till bilden av en typisk flicka som är omsorgsfull och omtänksam.¹²⁹ Pappa förövrigt, ser ganska rädd, svag och blyg ut och faller inte alls in i den manliga normen.¹³⁰ Han blir dock väl omhändertagen av sin dotter. Om vi sammanfattar Hanna skulle vi beskriva henne som en tuff tjej som tar för sig i livet. Hon hörs, syns och är inte rädd för att ta plats som många flickor idag kanske är. Hennes nyfikenhet och frågvishet ger henne förmodligen kunskaper som uteblir hos andra flickor. Vi människor fungerar ofta så att vi identifierar oss med likasinnade.¹³¹ Det skulle alltså i den här kontexten innebära att barnen identifierar sig med barnen i boken, vilket i det här fallet är Hanna, eftersom hon är den enda rollfiguren med handling. Vi ser inget problem med den identifikationen utan ser snarare Hanna som en förebild för unga läsare. Då hon enligt vår mening inte ingår i den

¹²⁶ http://www.alfabeta.se/data/prodbig_12028.asp 2009-05-05

¹²⁷ Elvin- Nowak m fl, 2003: 29

¹²⁸ Nikolajeva, 1998: 64-65

¹²⁹ Nikolajeva, 1998: 64-65

¹³⁰ Elvin- Nowak m fl, 2003: 30

¹³¹ Elvin-Nowak m fl, 2003: 36-37

”flickiga” normen utmanar författaren det traditionella könsmönstret genom att tillskiva henne egenskaper som är ”pojkgiga”.

I texten kan man även utläsa att kvinnor lika väl som män kan vara läkare. Det är dock inga manliga sjuksköterskor eller kanslistor i boken. Varför väljer författaren att låta alla sjuksköterskor vara kvinnor, kan man undra? Med tanke på att boken är relativt nyskriven, modern och skildrar en modern miljö är det underligt att författaren inte tagit hänsyn till det genuskontrakt Hirdman skriver om, som refererats till tidigare.¹³² Om böckerna förmedlar att mannen hierarkiskt sätt är överordnad kvinnan blir det den bild barnen får med sig.

-Bild

Vi får en uppfattning om att det är ungefär hälften kvinnor och hälften män som arbetar på sjukhuset. Det går inte att enbart med bilden utläsa om deras yrkesprofession förutom med kvinnan i kassan. Bland de vuxna patienterna (eller anhöriga inne på sjukhuset) är det fler män än kvinnor. Det är också fler pojkar än flickor.

På de flesta av bilderna är barnen verkligt stora i förhållande till de vuxna. I några fall är barnen betydligt mindre än i ett normalt perspektiv.

På en bild i boken kan man enligt vår mening se en mans fot som är på väg in genom en dörr och man kan även se en bit av en vit rock. Tanken i våra huvuden, när vi läste boken, var att nu kommer doktorn. När vi sedan vände blad såg vi att det *var* doktorn som klev in i rummet och doktorn *var* en man, precis som vi förväntat oss. Det hade kanske vart mer effektivt, ur ett genusperspektiv sett, att låta ”mansfoten” tillhöra en kvinna. Anledningen till att vi tolkade det som att doktorn var en man var kanske att strumpan var blå, foten ganska stor och att läkare oftast, enligt våra erfarenheter är män.

En annan intressant reflektion när det gäller bilden i boken är att Ps mamma bär ett rosa förkläde boken igenom. Vad vill författaren förmedla med det, undrar vi? Eftersom hon är den enda rollfiguren i boken som kallas mamma, känns det inte helt riktigt ur ett genusperspektiv att ge oss möjlighet att tolka henne som den bullbakande mamman vars uppgift är att vara hemma med barnen, laga mat och baka, vilket vi faktiskt gör. Vi tolkar det som att kvinnor ska stå vid spisen och känna ansvar för hemmet. Kulick m fl. skriver att enligt gammal tro håller sig kvinnan ofta i hemmet med barnen för att hennes ”amningsansvar begränsar”¹³³ henne i att röra sig fritt, något som finns inbyggt hos kvinnan. Mannen däremot har inte samma ansvar eftersom han inte är bunden till barnet på samma sätt. Han har inte heller samma emotionella bundenhet till barnet som mamman.

-Vår reflektion

Om författaren tänkt till beträffande könsfördelningen på läkare är det underligt att hon låter kvinnorna vara sjuksköterskor då de i en sjukhusmiljö framstår som underlägsna läkarna i en hierarki. Vill hon kanske förmedla att flickor oftast inte når hela vägen fram till att utbilda sig till läkare eller att flickor bör nöja sig med att vara sjuksköterskor, för det mesta? Men att männen självklart ska bli läkare för att vara sjuksköterska är inget alternativ. Menar hon att män inte kan vara underordnade kvinnorna? Det kan vara just sådana här värderingar som barnen snappar upp och när de står där en dag, inför valet av högskoleutbildning är de hindrade i sina val på grund av de värderingar, normer och begränsningar vi vuxna indoktrinerat dem med.

¹³² Olofsson, 2007: 31-32

¹³³ Kulick D (red), Bjerén G, Evers Rosander E, Percivall B, Talle A, Thurén B-M. (1987), *Från kön till genus*, Borås: Carlssons Bokförlag, s: 19

En annan brist i boken vad gäller genusperspektiv är utseendet på rollkaraktärerna. På klädsel, attribut så som smycken och hårspännen, hårlängd och i vissa fall skägg, urskiljer man utan tvekan vem som är man och kvinna. Bilden av att kvinnan men inte mannen ska göra sig extra fin med smycken och liknande på jobbet förmedlas indirekt till barnen. När författaren låter män bära mörka, kalla hårda färger och kvinnor mjuka, ljuva och varma färger förstärks bilden ytterligare över vad som är manligt och vad som är kvinnligt¹³⁴. Vi undrar därför om författaren tänkte på det när hon skrev boken eller om det var hennes förutfattade meningar och fördomar som omedvetet genomlystes? Vi syftar till avsnittet i uppsatsen om genusordning där Davies¹³⁵ förklarar att flickor kan genom omgivningens normativa genusordning, pressas till att vara på ett sätt de själva inte valt. Det gäller också pojkar vars manliga förebilder i boken inte gör några utsvävningar när det gäller färger, smycken och hårlängd.

En tolkning av boken:

Läkare kan vara män eller kvinnor men sjuksköterskor är kvinnor. Män och kvinnor är klädda på olika sätt trots att de har arbetskläder. Kvinnor har ofta rosa eller lila kläder medan män mest bär grönt, grått och brunt. En kvinna har långt hår och kanske örhänge eller halsband. Det är viktigare för kvinnor än för män att göra sig fina, smycka sig och klä sig i ljuva färger. En man har kort hår och kanske skägg. När en fot skyntas i en dörr kan man direkt se om foten tillhör en man eller kvinna. Pappor är hjälplösa och behöver bli omhändertagna av sina döttrar och mammor är hemarbetande som mest lagar mat eller bakar bullar.

Frågan är om det var så författaren tänkte när hon skrev boken. Sammanfattningsvis vill vi hävda att alla roller inte är könsstereotypa i boken och att författaren förmedlar jämställdhet till viss del när hon skildrar personer som kanske inte faller in i normen. Däremot hade vi velat att rollfigurerna i boken var mer jämlika mellan könen än vad de faktiskt var. Detta för att barnen som läser boken ska få en neutral bild över hur det ser ut på ett sjukhus.

7. Didaktisk reflektion

Det finns många olika sätt att arbeta med bilderböcker med ”genuskoll” i förskolan. I följande avsnitt vill vi ge förslag på hur man kan arbeta med litteratur vid genusdiskussioner i förskolan. Först följer en redogörelse över vad litteraturen kan ha för påverkan på barn.

7.1. Litteraturens betydelse för barn ur ett genusperspektiv

Eftersom det oftast är pedagogerna som väljer och påverkar vilka böcker som läses i förskolan blir det automatiskt så att de påverkar barnens uppfattning om omvärlden. Med detta i åtanke är det således viktigt att reflektera över vilka böcker man väljer och vad de förmedlar. Det finns kanske inte alltid tid att granska böckernas innehåll innan de kommer i barnens händer, men som pedagog anser vi att man bör ha i åtanke att barnen påverkas av bokens innehåll. Forskarna Birgitta Allard, Margret Rudqvist och Bo Sundblad skriver i sin bok, *Nya Lusboken – en bok om läsutveckling*, följande om text och bild sammanhanget; ”Fyra-femåringar ”läser” bilder och för sexåringen som redan lärt sig läsa är bilden fortfarande den viktigaste informationskällan. Det kan vara så under hela lågstadiet.”¹³⁶

¹³⁴ Nikolajeva, 1998: 64-65

¹³⁵ Davies, 2003: 28

¹³⁶ Allard, Birgita, Margret Rudqvist, Bo Sundblad (2001), *Nya Lusboken – en bok om läsutveckling*, Stockholm: Bonnier Utbildning AB, s: 17

Med ovanstående citat poängteras att barn inte alltid läser sagorna som det är ”tänkt”. Utifrån deras vardag, erfarenhet och förförståelse gör de sin egen tolkning. Även om det resulterar i diskussion barn och pedagog emellan, kan resultatet av diskussionen – svaren från en vuxen, ett vuxet perspektiv, förändra barnens verklighetsbild. Den vuxne tolkar troligen inte bilderboken på samma sätt som barnet. Han/hon har andra erfarenheter, ett annorlunda habitus än vad barnet har, vilket kan leda till att bilderna blir tolkade och bli tillsatta ord som kanske inte barnet själv under den vuxnes frånvaro skulle tolka det till.

Böckerna kan även ge barnen en bild hur man ska vara som kille eller tjej. Kåreland menar att barnen blir försedda med information om hur man ska vara som vuxen. De vuxnas roller i bilderböckerna påverkar således barnen på så vis att deras förväntningar av en vuxen person är detsamma som boken påvisar. Om de traditionella könsrollerna lever kvar där mamman står i förkläde vid spisen och pappa är ute och mekar med bilen kan barnen tolka det som att det är så det bör vara.

”Bilderböcker kan sålunda förse flickor och pojkar med bilder och representationer av hur de kan vara och uppträda och vad de kan bli och göra som vuxna.”¹³⁷

Men att helt ställa om genusordningen kan leda till förvirring hos barnen. Kåreland menar att böcker som ger exempel på könsöverskridande kan skapa en förvirring hos det läsande barnet eftersom skildringen kan vara alltför annorlunda mot den verklighet och vardag barnet lever i. Då det inte verkar verklighetstroget tar barnen kanske inte till sig informationen som något som berör dem utan ser det som något helt annorlunda som saknar realitet. Davies menar dock att man inte bara ska uppmärksamma hur den verkliga världen eller den ideala världen gestaltas.¹³⁸ Man ska även rikta sin uppmärksamhet att titta hur berättelserna låter barnen upptäcka vilka positioner som är möjliga för dem att inta som individer. Hon understryker även att om man bara i bilderboken beskriver den välkända verkligheten bekräftas stereotypen av man/kvinna och relationen dem emellan trots att det är det vi vill överskrida.

I läroplanen för förskolan kan vi läsa följande citat.

”Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.”¹³⁹

7.2. Att läsa bilderböcker för barn

Ingrid Pramling Samuelsson, professor i pedagogik vid Göteborgs Universitet, påtalar vikten av språkligt material i barns omgivning. Det ska finnas rikligt med bilderböcker för att stödja och främja barns språkliga utveckling och kompetens. När man ska läsa en saga för barn finns det många aspekter att tänka på.¹⁴⁰ Bilderboken som valts bör som tidigare nämnts ha granskats av pedagogen innan läsningen eftersom det skapar en medvetenhet om vad som förmedlas till barnen. Enligt Nikolajeva¹⁴¹ följer en kommunikationskedja med berättandet. Hon visar på en kedja där det förklaras vad som händer från författarens ord till barnets tolkning. Hon syftar till att berättarens uttal och betoningar kan forma bokens innehåll.

¹³⁷ Kåreland, 2005: 126

¹³⁸ Davies, 2003: 65ff

¹³⁹ Lpfö 98, <http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor0>, s: 4

¹⁴⁰ Pramling Samuelsson m fl, 1999: 77-78

¹⁴¹ Nikolajeva, 1998: 94

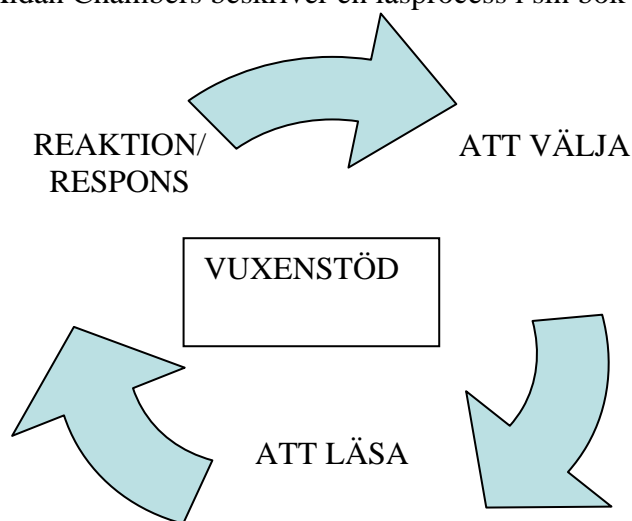
Därmed kan barnets sätt att tolka boken bli olika. Hon nämner också att böcker som är skrivna av en vuxen som riktar sig till barn och vuxna (eftersom det ofta är vuxna som läser för barn) krävs extra mycket eftersom barn och vuxnas förhållanden till text och bild tros vara väldigt skilda. Bokens budskap blir kanske inte alls detsamma om det är en vuxen som läser boken för ett barn som om barnet läser boken själv.

Pramling Samuelsson och Sheridan¹⁴² hävdar att högläsning är en viktig del i barns språkutveckling men det är inte *att* man läser utan *hur* som är det intressanta för barnen samt att man bjuder in barnen till diskussioner kring boken. Rhedin skriver också om barns tolkningar av bilderböcker. Hon menar att böcker kan tolkas på många olika sätt och det är ord på tolkningarna vi vill få fram så att vi kan förstå hur barnen uppfattat bilderboken.¹⁴³ ”Skall man diskutera barnbokens betydelse för barnet kan man inte göra det isolerat. Man måste se till barnets totala situation. Boken och läsning av böcker är en del av barnets verklighet.”¹⁴⁴

I dagliga livet omges barn av leksaker, filmer, TV-program och dylikt där könsrollerna är stereotypa. Barbie och Ken, Kalle Anka och Kajsa Anka, Tarzan och Jane är bara några exempel. Men i bilderboken finns möjlighet att låta fantasin ta över och där kan det experimenteras och möbleras om skriver Kåreland vidare.

7.3. Boksamtalet

Aidan Chambers beskriver en läsprocess i sin bok *Böcker inom oss*.¹⁴⁵

Denna cirkel visar på hela processen kring lässituationen. Chambers skriver att läsandet inte enbart innebär att avläsa ord utan att man kan se det som ett helt drama som utspelas.¹⁴⁶ ”Att låta barnen bli delaktiga i läsandets drama, att låta dem bli dramatiker (som skriver om texten), regissör (som tolkar texten), skådespelare (som uppför texten), publik (som är aktiva

¹⁴² Pramling Samuelsson m fl, 1999: 76

¹⁴³ Rhedin, Ulla (2004), *Bilderbokens hemligheter*, Estland: Alfabet, s: 11-12

¹⁴⁴ Kåreland, 1980: 8

¹⁴⁵ Chambers, Aidan (1993), *Böcker inom oss - Om boksamtal*, Stockholm: Rabén & Sjögren, s: 13

¹⁴⁶ Chambers, 1993: 13

mottagare av texten), till och med kritiker (som kommenterar, tyder och studerar texten) – det är så jag ser på vårt arbete som lärare i läsandets konst”¹⁴⁷ skriver han.

Vidare påtrycks vikten av att se varje lässituation som unik. Chambers menar att olika eller samma grupp barn kan avläsa bokens innehåll olika beroende på gruppkonstellation och tidpunkt. Ord kan till exempel avläsas på olika sätt i olika sammanhang. Ordet ”UTGÅNG”¹⁴⁸ ger Chambers som exempel. I en affär eller på en restaurang betyder det stället där vi går ut och vi vet att vi kan gå ut när vi vill, men på ett flygplan ser vi skyltar med ordet och förstår att vi skulle dö om vi skulle ta oss ut där om planet är uppe i luften.

En viktig faktor i boksamtalet med barn är att känna till att alla barn av naturen är kritiker (antigen är det redan eller så ligger det latent hos dem) enligt en studie av Chambers¹⁴⁹ Det är viktigt att hjälpa barnen att öppet tycka något om boken.

I Socialstyrelsens arbetsplan för förskolan *Vi lär av varandra* berättas det om hur viktig dialogen är mellan pedagogen och barnet. Pedagogen ska vägleda barnet till att bilda en egen uppfattning om saker och ting. Detta sker genom att frågor formuleras av den vuxne så att barnet själv får finna lösningar utifrån sin egen uppfattning och personliga åsikt. Då lär sig barnet att själv förhålla sig till sin omgivning.¹⁵⁰

I läroplanen kan man också läsa om att pedagogens roll är att se till att alla barn fritt får tycka och tänka. Barns tankar ska lyftas fram, uppmuntras och de ska inte bli påpräckade uppfattningar som någon annan skapat, kanske vi vuxna.¹⁵¹

Fria tyglar är viktigt att ge i boksamtalet, anser Socialstyrelsen vidare. Vid tanke på att barnet hela tiden vill lära sig är det viktigt att vi är medvetna om vad vi förmedlar till denne. Det som är konstigt för vuxna är inte konstigt hos barnet förrän den vuxna förmedlat att det är så till barnet. Öppenhet, lyhördhet och utrymme för barnet att fritt tolka meningar och betydelser anses vara viktigt för att barnet ska vara fria och oförhindrade i sina bilder av verkligheten.¹⁵²

7.4. Tips på undervisning

När man ska läsa en saga för barn spelar enligt vår mening många faktorer in. Nedan beskrivs tre kategorier pedagogen bör ta hänsyn till vid lässtunden med barnen, något vi kommit fram till och själva provat ute i verksamheten i förskolan.

Tid: Finn en tid på dagen (exempelvis vilan) då det finns gott om tid avsatt att ta sig an boken med allt vad det innebär. Ge barnen tid för tanke, reflektion och respons. Tillåt att de avbryter dig i läsandet för att inflika med sina kommentarer. Det blir spontant då och det kan enligt vår erfarenhet vara de spontana reflektionerna som är de mest intressanta på grund av att de sker helt utan eftertanke. Låt dig inte bli stressad om ni inte hinner slutföra boken eller diskussioner kring den. Det går säkert bra att återuppta läsning och diskussion vid annat

¹⁴⁷ Chambers, 1993: 14

¹⁴⁸ Chambers, 1993: 20

¹⁴⁹ Chambers, 1993: 144

¹⁵⁰ Socialstyrelsen (1980), *Vi lär av varandra - ett samspel och planering i förskolan*, Stockholm: Liber Förlag, s: 10ff

¹⁵¹ Lpfö-98, <http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor0>, s: 3

¹⁵² Socialstyrelsen, 1998: 10ff

tillfälle under dagen eller någon annan dag inom snar framtid. Se läsandet istället som en fortlöpande process som får ta den tid som krävs.

Rum: Försök att hitta en plats som är så isolerad från en störig omgivning som möjligt. Inred rummet mysigt med kuddar, tyger och belysning. Ett sagorum kan enligt vår mening bli inspirerande för barns lärande och främja deras fantasi. Enligt vår erfarenhet bör rummet eller vrån inte vara för stor men heller inte trång. Det är bra om man kan sitta bekvämt för sig själv men ändå få en känsla av närhet och gemenskap. En liten lykta kanske kan tändas för att skapa känsla av mys, närhet och trygghet. Barnen ska kunna känna att de ingår i en gemenskap där tankar, åsikter och frågor fritt kan flöda.

Gemenskap: För att få ut så mycket som möjligt av bilderboken kan det vara bra om gruppen inte är för stor. Då kan alla komma till tals och få utrymme att fritt reflektera och fundera över boken med respons från andra barn och pedagogen. Vår erfarenhet säger oss att det i större grupper lätt kan bli okoncentrerat vilket kan leda till att det inte blir full fokus på bilderbokens innehåll. Variera gärna gruppens konstellation för att få olika resultat/olika synfallsvinklar. Det kan som vi nämnde i avsnittet om boksamtal vara så att olika grupper får olika diskussioner kring boken. Eftersom barn skapar kunskaper i gemenskap med andra kan gruppen ha stor betydelse för lärandet.¹⁵³

7.5. Att arbeta med bilderböcker i förskolan ur ett genusperspektiv

Här nedan följer ett citat från en del av inledningen i Läroplanen för förskolan.

”En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen.”¹⁵⁴

Vi hävdar med stöd av ovanstående citat att ett aktivt arbete med genus, nedbrytning av stereotypa könsroller och jämställdhet hela tiden bör fortgå. Det kan vara ett ypperligt tillfälle att vid lässtunderna i förskolan behandla dessa ämnen. För att verkligen förstärka fokuset kan ett temainriktat arbete vara till nytta. Pramling Samuelsson & Sheridan¹⁵⁵ menar att ett temainriktat arbete innebär en synliggörelse för något som är framlyft och avgränsat. I ett tema som vi kan kalla ”Genus i bilderboken” kan man arbeta med att byta ut rollkaraktärerna i bilderböcker, gestalta böckerna med dess ”nya” karaktärer och leka lekar där könet inte är viktigt. Mamma, pappa och barn kanske kan bli mamma, mamma och barn eller pappa, pappa och barn. Ett annat alternativ är att mamma och/eller pappa inte alls är stereotyp(a). Vi anser dock att man inte bör lägga för stort fokus på rollerna byts utan att påvisa att det är helt accepterat att man är som man vill, oavsett kön. Detta för att påvisa att människor inte behöver vara olika till sättet bara för att de är utrustade med olika kön.

Ovanstående text styrks med ytterligare ett citat ur läroplanen;

¹⁵³ Pramling Samuelsson, 1999: 26-27

¹⁵⁴ Lpfö-98, <http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor0>, s: 3

¹⁵⁵ Pramling Samuelsson m fl., 1999: 65

”Verksamheten skall syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt”.¹⁵⁶

7.6. Genus i förskolan - Förskolans ansvar

Enligt regeringens jämställdhetsdelegation för förskolan händer det att de traditionella könsrollerna i barngrupperna förstärks. Detta trots mål i förskolans styrdokument om en jämställd tillvaro för flickor och pojkar. Vidare påtalas att forskning påvisar olika bemötande av barnen från personalen i förskolan när det gäller flickor och pojkar. Att pojkar är högljudda och busiga medan flickor är snälla och tystlåtna kan vara en följd av pedagogernas förväntningar som avspeglar sig på barnen. En följd av beteendet hos respektive kön kan enligt *Den könade förskolan* vara att pojkar tar mer plats än vad flickor gör. Alla barn har med sig erfarenheter från vad det betyder att vara pojke/flicka.¹⁵⁷ Forskning visar att redan det nyfödda barnet bemöts olika beroende på vilket kön det har. Vidare lotsas barn mer eller mindre in i stereotypa könsroller. Pedagoger i förskolan har ansvar för att luckra upp traditionella könsmonster och därmed bidra till att pojkar och flickor blir lika behandlade.¹⁵⁸

8. Slutdiskussion

”Visst är män och kvinnor olika. Men de är inte så olika som dag och natt, himmel och jord, yin och yang, liv och död. Ur naturens synvinkel är det faktiskt så, att män och kvinnor liknar varandra mer än någon annat.”¹⁵⁹

Grunden till denna uppsats lades, som vi nämnde i inledningen, då vi läste kursen mångkulturell pedagogik där genusperspektivet i barnlitteratur diskuterades. Då vi i inledningen av vårt uppsatsarbete tittade på bilderböcker som uppgavs vara skrivna ur ett genusperspektiv fann vi flera motsägelser och idén till temat av uppsatsen kom till. Syftet med denna uppsats var således att belysa hur pojkar och flickor framställs i samtida bilderböcker som sägs vara skrivna ur ett så kallat genusperspektiv. Genom en litteraturanlys, av de bilderböcker vi valt att använda, har vi även försökt vi med ett kritiskt förhållningssätt att analysera hur böckerna kan tolkas på olika sätt.

Som vi nämnde i avsnittet didaktisk reflektion så är högläsning ett vardagligt inslag på förskolan. Pavlov menar att ”Böcker inte är en spegel av verkligheten, men de säger ändå en del om det samhälle de är producerade i.”¹⁶⁰ Som vi tidigare har nämnt, anser vi liksom Pavlov att de föreställningar, vad som är manligt och kvinnligt, som finns i böckerna har en stor betydelse för hur vi ser på genus i samhället och kan då vara en bra grund att utgå ifrån i diskussionen om genus och kön.

¹⁵⁶ Lpfö-98

¹⁵⁷ Statens offentliga utredningar, 2004, *Den könade förskolan*, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/47/60/194bfa79.pdf>

¹⁵⁸ Pramling Samuelsson m fl, 1999: 98

¹⁵⁹ Kulick mfl, 1987: 11

¹⁶⁰ Pavlov, 2007: 20

Vidare anser Pavlov att det finns en felaktig föreställning om att genusarbetet innebär att alla, killar och tjejer, ska bli likadana. Dessutom menar hon att många tror att det handlar om att tjejer inte ska få leka med dockor och killar inte med bilar. Vi liksom Pavlov anser att barn oavsett kön ska ges ett utökat utbud och möjligheter, inte ta bort eller minska dessa. Om vi ser till de bilderböcker vi har granskat och analyserat så kan man fråga sig om de ger utökade möjligheter att diskutera, ifrågasätta och/eller ger nya perspektiv i kontexten genus. Om vi tänker oss följande situation att förskolläraren köper in/lånar hem en eller flera av de bilderböcker vi granskat, lägger den/de bland alla andra böcker och kanske läser den/de högt för barnen vid ett eller flera tillfällen. Barnen kanske inte ens läser eller lyssnar när den/de berättas utan endast sitter och tittar på bilderna. Vilka förväntningar och föreställningar om manligt respektive kvinnligt förmedlas till barnen då? Dessutom tror vi att det viktiga boksamtalet, som vi skrivit om i avsnittet didaktisk reflektion, ofta uteblir kanske på grund av tidsbrist och/eller för stora barngrupper.

Vi vill åter poängtera att de resultat vi har kommit fram till grundas på egna tolkningar vilket aldrig kan ses som en sanning utan enbart ett perspektiv av många. Förhoppningsvis har vi kunnat ge ett ytterligare perspektiv som kan göra att fler pedagoger uppmärksammar och reflekterar över den litteratur som finns då de väljer högläsningböcker.

8.1. Hur framställs pojkar och flickor i de bilderböcker vi valt att undersöka?

Flickorna som har huvudroller i böckerna, *Så gör prinsessor* och *Händig Hanna lagar pappa*, framstår generellt som tuffa. De är enligt vår mening **modiga** eftersom de räddar en by från farliga rövare, slåss mot drakar eller styr upp dialoger med läkare och sjuksköterskor och ser till att pappor får den vård de förtjänar på sjukhuset. De är **tuffa** som inte låter sig underställas männen bara för att de är flickor.¹⁶¹ Samtidigt framstår de som väldigt kvinnliga/flickiga när man ser på bilderna. Prinsessan har *alltid* rosa kläder, en färg som redan det nyfödda lilla flickebarnet tilldelas på kortet som är fäst på sängen på svenska sjukhus. Rosa som är en variant av rött, kärlekens färg och som enligt undersökningar som gjorts visat sig vara en färg som attraherar män.¹⁶² Hanna bär inte rosa och inte heller andra speciellt flickiga kläder, men man ser tydligt att hon är tjej då hon har långt hår uppsatt i flåtor.

Om man ser på hur pojkarna framställs i böckerna, *Kenta och barbisarna* och *Sandalerna*, så är det lite olika. Enligt vår mening framställs Kenta som en något **osäker** och **ångestfylld** kille som hellre vill leka med Barbie dockor och tjejjänget medans killen i *Sandalerna* är **tuff** och **modig** som vågar stå för sitt val av att ha på sig rosa sandaler. Ser man på färger och kläder så har de båda killarna och även de killar i omgivningen på sig, som vi tidigare nämnt, typiska manliga färger och kläder. I båda böckerna kan vi se saker som exempelvis, de vuxna i *Kenta och barbisarna* som framställs ur vår synvinkel som att mannen – pappan är den som har högst status av de två och killen i *Sandalerna* är fortfarande en kille även om han har rosa sandaler på sig, detta tolkar vi som en återspeglning av vårt samhälle där mannen är norm.

Flickorna och pojkarna i den övriga omgivningen framställs enligt vår mening mer eller mindre, i alla de fyra böckerna, som typiskt manliga/pojkgiga och kvinnliga/flickiga. Vår

¹⁶¹ Elvin-Nowak, 2003: 36-37

¹⁶² <http://psykologisk.se/rott-ar-verkligen-karlekens-farg-enligt-psykologer> 2009-05-20

slutsats är således att utrymme för andra utbud, möjligheter och/eller perspektiv inte ges för de som läser och de som får böckerna lästa för sig.

8.2. Bryts de traditionella könsrollerna eller kan konsekvensen bli att könsrollerna förstärks?

Davies hävdar att det bästa sättet att få bukt på den ojämlikhet som råder är att byta roller på flickor och pojkar i förskolan. Att låta flickor agera tuffa och hårda och pojkar mjuka och mesiga är ett sätt Davies menar att man kan jobba på. Att låta flickor inneha starka roller som hjälte och pojkar svagare roller som den som blir räddad. Detta, att byta roller, är just vad vi anser att författarna till våra utvalda bilderböcker har gjort. Då vi har granskat och analyserat dessa böcker har vi kunnat konstatera att könsrollerna faktiskt förstärks. Detta fastställande baserar vi på hur flickor och pojkar har framställts i böckerna och dessutom på de alternativa tolkningar och frågeställningar vi gjort i analyserna. Vi vill med stöd av några frågor som Edwards har skrivit dock i detta sammanhang göra ett ifrågasättande; ”Vem ska bestämma vad en ’bra’ könsroll är?”¹⁶³”Ligger perspektivet hos författaren eller läsaren? Blir ungarna automatiskt mer jämställda om vi läser om flickor som lagar bilar eller en pojke som bjuder mjukisdjuren på te?”¹⁶⁴

8.3. Framtida forskning

Vi har båda funnit det intressant att granska bilderböcker med ett kritiskt förhållningssätt så om tillfälle skulle ges till framtid forskning skulle ämnet gå i samma riktning. Att djupintervjua författaren om deras tankar kring böckerna hade gett oss en bakgrund till böckerna som vi saknat idag. Dessutom hade det varit intressant att se hur barn faktiskt tolkar och läser böckerna genom att gå ut i förskolor och läsa böckerna för barn och ha ett boksamtal med dem. Granskning av fler bilderböcker i samma genre hade också varit av intresse.

¹⁶³ Pavlov, 2007: 7

¹⁶⁴ Pavlov, 2007: 7

9. Källförteckning

- Allard, Birgita, Margret Rudqvist, Bo Sundblad (2001), *Nya Lusboken – en bok om läsutveckling*, Stockholm: Bonnier Utbildning AB
- Chambers, Aidan (1993), *Böcker inom oss – Om boksamtal*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Christensen, Lars. (2001). *Marknadsundersökning: en handbok*. Lund: Studentlitteratur
- Davies, Bronwyn (2003), *Hur flickor och pojkar gör kön*, Stockholm: Liber
- Edström, Vivi (red) (1991), *Vår moderna bilderbok*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Edwards, Agneta (2008), *Bilderbokens mångfald och möjligheter*, Stockholm: Natur och Kultur
- Elvin- Nowak, Ylva, Heléne Thomsson (2003), *Att göra kön – Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Lena Wängnerud (2007), *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Vällingby: Elanders Gotab
- Gilje, Nils, Harald Grimen (1992), *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Göteborg: Daidalos
- Gustavsson, Per (2003), *Så gör prinsessor*, Stockholm: Natur och Kultur
- Hallberg, Kristin (1991), "Det moderna rummet" i Edström, Vivi (red), *Vår moderna bilderbok*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Hedvall, Anna (2007), *Sandalerna*, Kina: Vilda förlag
- Helén Eva, Magdalena T Granholm (2007), *På genusäventyr – metodbok för drama och genus i förskolan*, Stockholm: Natur och Kultur
- Holmberg, Claes-Göran, Anders Ohlsson (1999), *Epikanalys – En introduktion*, Lund: Studentlitteratur
- Knutsson, Titti (2007), *Händiga Hanna lagar pappa*, Stockholm: Alfabeta
- Kulick D (red), Bjerén G, Evers Rosander E, Percivall B, Talle A. Thurén B-M. (1987), *Från kön till genus*, Borås: Carlssons Bokförlag
- Kåreland, Lena (1980), *Möte med barnlitteraturen*, Lund: Liber Läromedel

- Kåreland, Lena, Barbro Werkmäster (1985), *Möte med bilderboken*, Malmö: Liber förlag
- Kåreland, Lena (red.) (2005), *Modig och stark - eller ligga lågt – Skönlitteratur och genus i skola och förskola*, Stockholm: Natur och Kultur
- Lindenbaum, Pija (2007), *Kenta och barbisarna*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Malmström, Sten, Iréne Györki, Peter A. Sjögren (2002) *Bonniers svenska ordbok*, 2002, Åttonde upplagan, Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB
- Nettervik, Ingrid (2002), *I barnbokens värld*, Malmö: Gleerups utbildning AB
- Nikolajeva, Maria (1998), *Barnbokens byggklossar*, Lund: Studentlitteratur
- Nikolajeva, Maria (2000), *Bilderbokens pusselbitar*, Lund: Studentlitteratur
- Olofsson, Britta (2007), *Modiga prinsessor och ömsinta killar – genusmedveten pedagogik i praktiken*, Malmö: Lärarförbundets förlag
- Pavlov, Eleonor (2007), *Genus i bilderboken – En handledning för förskolan*, Hässleholm: Exakta
- Pramling Samuelsson, Ingrid, Sonja Sheridan (1999), *Lärandets grogrund*, Lund: Studentlitteratur
- Rhedin, Ulla (1991), "Resan i barndomen" i Edström, Vivi (red), *Vår moderna bilderbok*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Rhedin Ulla (1992), *Bilderboken på väg mot en teori*, Stockholm: Alfabetabokförlag AB
- Rhedin, Ulla (2004), *Bilderbokens hemligheter*, Estland: Alfabetabokförlag AB
- Socialstyrelsen (1980), *Vi lär av varandra - ett samspel och planering i förskolan*, Stockholm: Liber Förlag
- Wellros, Seija (1998), *Språk, kultur och social identitet*, Lund: Studentlitteratur

9.1. Otryckta källor – internetadresser

Artiklar från Svenska dagbladet, Svensk bokhandel och www.psykologi.se

http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_227747.svd 2009-04-16. Hämtad 16 april 2009

http://www.svb.se/Debutanter/147344/Barnens_Bocker_2007/14979. Hämtat 20 maj 2009

<http://psykologisk.se/rott-ar-verkligen-karlekens-farg-enligt-psykologer>. Hämtat 20 maj 2009

Bilderbäckernas bokomslag hämtade från Adlibris internetbokhandel:

<http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9129666961>. Hämtad 28 april 2009

<http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9185845035>. Hämtad 28 april 2009

<http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9127025675>. Hämtad 28 april 2009

<http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9150108514>. Hämtad 28 april 2009

Bokförlagen till bilderbäckerna i analysen.

Vilda förlag. Hämtat 20 april 2009

<http://vildabok.blogspot.com/>.

Gustavsson, Per, *www.prinsessor.nu*. Hämtat 10 maj 2009

Alfabeta förlag. Hämtat 5 maj 2009

http://www.alfabeta.se/data/prodbig_12028.asp.

Styrdokument med mera.

Läroplanen för förskolan, *Lpfö*. Hämtat 24 maj 2009

<http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor0>

Den könade förskolan - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete. Hämtat 24 maj 2009

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/47/60/194bfa79.pdf>

Jämställd förskola - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete, 2006, Statens offentliga utredningar, utbildningsdepartementet. Hämtat 7 maj 2009

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/72/88/1a5ba502.pdf>

Uppslagsverk.

Nationalencyklopedin. Hämtat 22 maj 2009

<http://www.ne.se/norm/1175529>

Nationalencyklopedin. Hämtat 24 maj 2009

<http://www.ne.se/habitus/1209824>

Nationalencyklopedin. Hämtat 28 maj 2009

<http://www.ne.se/hermeneutik>.

Nationalencyklopedin. Hämtat 25 maj 2009

<http://www.ne.se/konsroll/1127901>

